

Štev. 12. V Ljubljani, dne 1. decembra 1898. Leto XVIII.

Moj Bog! . . .

Il faut que tout homme trouve
pour lui — même une possibilité
particulière de vie supérieure dans
l' humble et inévitable réalité quotidienne.

Maeterlinck.

I.

Ko pride noč, sodruga fantazije,
In mir objame polje in gore,
Se raz podobe moje galerije
Spominov temni zastori spuste.

In duh se med spomini lahno vije,
In moje ranjeno drhti srce;
In pozna ura v tihi noči bije,
In vedno še oči v temo strme.

Tako pred Bogorodico trepeče,
Sedaj vstajaje, a sedaj vmiraje,
Do jutra sebe gonobeči plamen.

O da bi tudi ti, srce goreče,
Ob grobu zadnje že bilo postaje
In vzdihnilo že k nji poslednji amen!

II.

A tu ni govora o koncu, ni . . .
Globoko brezno zije pred menoj
In liro mojo, ki na dnu leži,
Zakriva z nepremaganoj temoj.

Le malo strun napetih je na nji,
In skoz temo duha še mali broj
Le malo — malokdaj se oglasi
Z obupa polnoj, žalostnoj tožboj.

O demon znikavanja, čemu,
Čemu mi jemlješ dneva svetlo luč,
Da tava duh po temi brez miru? . . .

Spoznanje kje je, demon, kje je ključ
Do sreče? . . . Tvoje peklo bodi raj
In tvoja noč me rezsvetljuje naj? . . .

III.

⓪ Bog svetlobe, stvarnik harmonije,
Tvoj izgubljeni sin je zopet tu.
O daj mu izgrešenega miru
V bližini svoje svete domačije!

O naj mu žarek milosti zasije
V tem osamelem, osamelem dnu
Srca in duše, da po dvojnem zlu
Zapoje zopet prejšnje melodije.

Glej, menil sem, da mogel bi živeti
Brez tebe kdaj, brez svojega Boga;
A naj li rastejo vonjivi cveti

Brez solnce sredi jasnega neba?
Zato prešini me, o Bog, zaneti
Mi večni žarki ogenj dnu srca.

IV.

V puščavi si v podobi megloviti
Bil Izraelcem verni kažipot,
V plamenu te je gledal, o Gospod,
In blisku svetlem njih vodnik častiti.

A v Palestini nisi hotel priti
Pred njih oči, in samo iz dobrot
So dolgo te spoznavali povsod,
Dokler te niso jenjali ljubiti.

A vse drugače sem te videl jaz,
Ko zrl sem en trenotek ti v obraz
Tedad, ko si, nebeški gospodar,

V očesi njeni blagi, nežni, krotki
Prišel, ah da, v tem blaženem trenotki
Postalo ti je srce žgalen dar.

V.

Tam, v svitu nepozabljene mladosti
Sem videl te, ah, toli — tolikrat,
Ko v majnikovo noč si poln sladkosti
Hitel med kore svetlih mirijad.

Ko zdaj si prišel v strašnih strel hitrosti
Ljubeči Bog svoj narod kaznovat,
A zopet izpregledal mu slabosti
In v rosnem jutru vzbudil novih nad.

Ko gnali so nebroj z gora pastirji,
In prišel je nad gore drug nebroj,
Tedaj sem posedeval pri klavirji

In razgovarjal se ljubo s teboj.
Kako sem ljubil te, o harmonija,
O Bog, o Stvarnik, o sveta Mesija! . . .

VI.

A glej, odtrgali, odstranili so me
Od prsi sladkih, ljubljenih tvojih
In strašno pač okanili so me,
Rekoč: »Spoznavaj ga odslej iz knjig!« . . .

O glupost, ki z njo ranili so me,
O njih dokazi, vrag odnesi jih!
In s hipoteznoj hranili so me,
In zamorili v srcu slednji vzdih . . .

Brez dogem in brez vaših energij
Sem vedel bolje nego zdaj nekoč,
Da On je vir vseh zemeljskih moči,

Da v slednjem žarku, plamenu in zvoku,
Magnetnem toku in rastlinskem soku
Deluje v mislih On, prvotna moč.

VII.

O Ti! . . . O kdo? . . . Ah, neizraženi
In neizrazni, naj srce te čuti
Ne v sladki, čudokratki te minuti,
Ne, večno kakor tvoji blaženi.

Ne samo v burji nevtolaženi,
Ne samo tam v asketski trdi kuti,
Ne samo z ljubicoj v samotni uti,
Ko čevrljamo trije neopaženi.

Ne, vekomaj povsod. Kot dete borno,
Ki tu-le mirno, a s teboj zgovorno
Si bere drobnih cvetov po livadi,

Naj vekomaj i jaz s teboj živim . . .
»Čuj, dete! Kam hitiš? Čuj, angelj mladi!«
No, detece beži, a Bog gre z njim. —

VIII.

Raj, ti bežiš? Čemu-li? Pred hlimboj?
A svojega Boga se ne bojiš?
V naravi lepi se tak varen zdiš,
V resnici misli svojih, otrok moj?

O prav imaš. I jaz sledim takoj
V resnice svetli, jasni paradiž,
In daj mi krono ali daj mi križ,
O svet, ponudi mir mi ali boj:

Ednako! . . . Luč je samo edna, edna
In več kot ednega življenja vredna
In več kot edne, več kot edne smrti.

Prej bil podoben barki sem potrti,
A zdaj le jadra, ladja, mi razvij,
Ne boj se mi viharjev in peči! . . .

Dragotin Kette.

V jesenskem gozdu.

Raz drevje list za listom trudno
Na pot pred mano odletava,
Ko vmiirajočih trepetanje
Skoz gozd šumljanje plaho plava.

Težko vmiranje to je zreti . . .
Naj vihra raje bi prihrula,
In v eni sami divji noči
Besneča sila gozd osula!

Težko vmiranje to je zreti
Pogrezovanje to v temoto;
Strt raje v eni sami vihri,
Strmel v življenja bi praznoto . . .

Ivan Šorli.

Kosček življenja.

Spisal Makarij Novoselec.

I.

li govoriš resno, Karel?» je viknila obupno in pristopila korak bližje njega.

Stal je pri oknu ter bobnal s prsti po motno-rozni šipi. Dvignila je roke proti njemu, a on je malomarno skomizgnil z ramo ter dejal zaspano, komaj slišno:

»Popolnoma resno, Minka!«

Mehanski so se ji povesele roke, a konci njih prstov so porhtevali. Trdo je stisnila drobni ustnici drugo ob drugo ter sklonila glavo.

Bila je mlada, komaj dvajsetletna ženska, nežnega, a nekoliko upadlega obraza in srednjevelikega stasa. Njeni gosti, rjavi lasje so se vlažno-rumenkasto svetlikali ter v svedričastih kodrih ovijali nizko, belo čelo, izpod katerega je bliskalo dvojje modrih, velikih in globokih oči, obkroženih z dolgimi svilnatimi trepalnicami.

Nastal je nekoliko časa molk.

Tedaj je pa adjunkt nehal bobnati. Obrnil se je od okna, pristopil k obešalniku ter začel oblačiti svoj moderni, elegantni ovršnik.

»Tako, tako, Minka,« je govoril skozi zobe in gledal v tla. »Jaz ti nisem kriv — verjemi da ne! — Kaj si se pa pečala z onim — ?«

Adjunkt ni utegnil nadaljevati, kajti že je bila ona pri njem. Zravnila se je pokončno, mu pogledala v obraz ter dejala odločno in trdo:

»Molčite! — Tega sami ne verjamete! — To so le izmišljotine, s katerimi se me hočete otresti! — Dobro, a jaz sem vam ne vsiljujem!«

Prisiljeno se je nasmejal.

»S tem pa še vendar ni rečeno, da ti ne bodem prav nič pomagal,« je odgovoril počasi, s poudarkom in z nekim komaj vidnim mefistofelskim smehljajem okoli ust. »Nasprotno! Za tvoje usluge te hočem odškodovati!«

Potegnil je listnico iz žepa ter privlekel iz nje dva čisto nova stotaka.

»No, s tem mislim, da si lahko zadovoljna — tem bolj, ker bode tudi oni moral — pomagati!«

In še vedno se je ironski smehljajal.

Nji je pa temna rdečica zalila lepo lice — rdečica jeze in sramote; skrčila je pesti, udarila z drobno nogo ob tla ter viknila:

»Ne bojte se tožbe ter spravite svoj denar! — Toda zdaj ven, ven! — Take nesramnosti ne morem prenesti! — Ven!«

Prijela ga je za rokav ter ga tirala do izhoda. Njeni prsti so se bili krčevito oprijeli njegovega lakta in zapustili vlažno-motne sledove na sivkastem ovršniku.

Adjunkt je naglo spravljal stotaka in stopal zraven nje kakor jagne, rdeč v obraz in vrat ter z napol zaklopljenimi očmi, kakor bi se bal popolnoma videti svojo sramoto.

Ko je bil na ulici, je pritisnil klobuk globoko na oči ter si pogladil nekolikokrat z drhtečimi prsti rdečo ščetinasto brado . . .

Minka je globoko zdihnila in obstala sredi prazne sobe. Sama ni prav vedela, kaj je bila ravnokar učinila. Mize v gostilniški sobi, kjer se je bil dovršil nastop z adjunktom, so zaplesale okoli nje, in stemnilo se ji je pred očmi.

Sedla je na bližnji stol ter naslonila glavo v levičo; telo se ji je začelo konvulzivno zvijati kakor pod težkimi udarci; desnica ji je ležala iztegnjena po mizi, in široki rokav se ji je bil zavihal višje, da se je zableščal beli, okrogli laketi, na katerem so vztrepetavale in migljale modre, skozi prozorno polt odsevajoče žile . . .

Starinska ura v dolgi, rumenobojni omari je udarila tretjo uro popoldne, ko je pridrsal v sobo Minkin oče, gostilničar Brvar, ki se je bil v tem hipu prebudil iz običajnega popoldanskega spanca.

Globoko je še zeval, držeč desnico pod usti ter popravljajoč si z levico okroglo čepico na veliki, sredi temena se svetleči pleši.

»No, dekle, ali se zdaj spi?« je dejal glasno in prijel Minko za ramo. Le-ta se je bila z rokami na mizo naslonila ter skrila vanje razžarjeni obraz; sedaj je hipoma planila pokoncu ter kolikor mogoče izkušala prikriti svojo razburjenost.

»Zvečer bomo imeli napovedane goste, torej treba začeti pripravljati!«

Minka se je stresla ter boječe uprla oči v starca; a te oči so bile rdeče obrobļene, in v kotih se je držal sled posušenih solza. Lasje so se ji usipali razvozłani in zmršeni po tilniku, in njena obleka je bila v neredu.

Brvar jo je gledal nekoliko časa molče in pozorno, rekel pa ni nič.

Minka pa si je hlastno popravila toaleta ter odšla v kuhinjo pripravljat z materjo za goste, ki so bili za nocoj napovedani iz Trsta . . .

* * *

Drugi dan pa je moral Brvar sam streči laški brbljajočim Tržančanom, ki so mu hoteli narobe obrniti hišo znotraj in zunaj. Bili sta dve družini z majhnimi in velikimi otroci, a vmes že dve odrasli hčeri, katerima sta sledila stopinjo za stopinjo njiju zaročenca, eden dolg kakor prekla, a suh kakor jesenska muha; drugi pa rdečeličen in zabuhel debeluh z majhnimi, vedno krmežljavimi očmi in redkimi, rdečimi lasmi . . .

Minka pa je bila izginila, in z njo je bila izginila vsa njena obleka . . .

Mati Brvarica se je v kuhinji trudila, in obilen pot ji je curljal po debelih, nagubanih licih; med potne kaplje pa so se semtertja mešale tudi solze ter črtale nove brazde na ostarelem obrazu.

Semtertja je pomolil Brvar glavo skozi vrata v kuhinjo in dejal s trdim, osornim glasom:

»Kaj sem ti bil pravil, stara? Kje si imela oči? — Proklete babe, slepe!«

In stresel je vselej z glavo in gledal srepo v tla . . .

II.

Bilo je več mesecev prej v pozni jeseni, ko je neko popoldne izza neprestanega deževja nenadoma preplaval vso okolico Močilnik, sicer neznamen in skromen potoček, ter je silil tudi v Brvarjevo gostilnico. Preteklo noč je nepretrgano deževalo, a zjutraj se je bilo izjasnilo, in po vzdušju je vršela burja ter otresala z drevja še ono

peščico pozabljenega listja, ki se je jetično komaj še vzdrževalo na dolгих, škrtajočih vejah. Tem manj se je kdo nadejal bližajoče se nesreče, ko je začel žg itak narasli potok proti poldnevu poganjati vedno večje in kalnejše valove. Črez dobre pol ure je že bobnenje valov preglašalo burjo; peneč se in besneč so se zaganjale vode v trdne stebre mostu, da je le-ta vztrepetaval in ječal pod njih silo. Nedolgo potem se je razlilo vodovje črez bližnje loke in travnike liki jezero, iz katerega je kmalu štrlelo le semtertja nekoliko trsov, grmov in sadnih dreves, dokler ni tudi grmičevja zagrnilo vedno narasčajoče vodovje, a vidni so bili samo še vrhovi dreves, ki so se kakor z zadnjo silo spenjali in vzdržavali nad rjavim in motnim ogromnim vodnim zrcalom. Jata vran in škorcev je preplašena prifrftala od nekod in hotela sesti na drevje sredi vode; a že ko se je spuščala nižje in podrhtevala s perotnicami ter se skoro dotikala z nožicami zibljočih se privršnih vejic, se je zdajci premislila ter plula kakor črn oblak dalje proti vrhu v solčnih žarkih se kopajočega nasprotnega nizkega griča . . .

Vse ljudstvo je bilo pokoncu. Moški, nekateri bosí in z visoko zavihanimi hlačami, drugi pa kar obuti in popolnoma oblečeni, so iznašali v varno zavetje različno blago iz nizko ležečih preplavljenih hiš ter pri tem delu vpili in kleli, da niso drug drugega razumeli; drugi pa so s smehom in z raznimi burkami in neslanimi prostaškimi šalami in dovtipi lovili v zadrge in z dolgimi drogi bruna, deske, sodove, poljske pridelke, celo prasiče, ki jih je Bog ve kje pobrala in donašala voda . . . Dekleta in žene so z visoko podpasanimi krili stale ob vodi, ali celo v nji ter poprijemale in znašale na kup to, kar so jim podajali moški; venomer so regljale in kričale z visokimi, hreščečimi glasovi. Vmes so jokali nedorasli otroci, ko so videli svoje stariše in druge dorasle osebe v takem položaju. A vsi, moški in ženske, v vodi in zunaj vode, so z otroci vred kmalu začeli šklopotati z zobmi; razmočena obleka se jim je tesno ovijala okoli prezebljih udov, da so bili videti kakor strašila v prosu in jim je koleno skoro bilo ob koleno. —

In vendar je bilo treba vstrajati, mnogo se je še moralo rešiti!

Na nizki višini nad Brvarjevo gostilnico je stalo mnogo gospodskih gledavcev, ki so vendar dobili s tem prizorom nekoliko izpremembe v enolično in dolgočasno trško življenje. Med njimi je bil tudi novi sodni adjunkt Karel Sova, ki je bil v trgu šele štirinajst dni. Malomarno je slonel ob deblu starega oreha ter pušil smodko; ni se menil za nikogar, ampak oči so mu tičale vedno tam doli nad

množico, ki je lovila in kričala. A niso se mu smilili ti ljudje, ki so prezebali, katerim je pretila vrhu tega še neizogibna škoda — ne, on niti mislil ni na to! V tem trenutku, ko je vse druge pretresal strah, ko jim je mozeg preletala groza, ko je nad njimi plavala smrt s svojimi črnimi krili, v tem trenutku je on s slastjo opazoval — razgaljene noge vodo gazečih mladenk!

Tam doli pri Brvarju je stala na pragu Mina ter je plala vodo, ki je silila v vežo. Njeno krilo je bilo visoko podrecano, a malih, skoro otročjih nog so se oprijemali premočeni čreveljčki, izza katerih so tesno objemale prosojne belo-rdeče nogavice fino oblikovani gleženj. In pod temi nogavicami je slutil adjunkt krasno nogo, in njegovo orlje oko je zapazilo blesteči, nežni, rožno nadahnjeni inkarnat njenih mišic. In adjunkt je sklepal in ugibal dalje in dalje — in strast mu je napolnila dušo; njegovo srce se je v tem hipu vnelo v nečisti, a žgoči, vse zapreke gazeči ljubezni!

Minka se je pripogibala zdaj na desno, zdaj na levo, vedno zajemajoč z majhnim vedrcem in izlivajoč ga daleč od sebe. Pri tem delu se je nekoliko utrudila, in rdeče rože so vzcvetle na njenih licih . . .

Adjunkt se je počasi ločil od oreha, leno pozdravil navzočne ter stopical doli proti gostilnici; tam je stopal mimo Minke v vežo ter v kotu sedel na jelovo mizo, na kateri je samotarilo nekoliko praznih steklenic.

Črez nekoliko časa je morala Minka mimo njega. Njeno mokro krilo se je zadelo njegovih nog, in vlažni duh premočenega krila mu je udaril v nos.

Pogledala ga je s svojimi velikimi očmi in hotela mimo njega. Toda adjunkt je v naglici ujel njeno roko ter jo pritisnil na ustnice; a roka je bila mrzla in vlažna, da ga je zazeblo.

Ona pa se je razjezila:

»Kaj vam je šinilo v glavo, gospod adjunkt? Poljubljajte svoje vrstnice, a nas preprosta dekleta puščajte na miru!«

Zasmejal se je rezko ter ujel drugo njeno roko. Že je hotel pritisniti tudi to k ustnicam, ko mu je zazvenela na licu krepka zaušnica.

»Tako — ker besede nič ne pomagajo!«

Stekla je v kuhinjo in puščala za sabo umazan voden sled, ki je curel izpod njenih stopal.

Adjunkt je prebledel, a kmalu se je premagal ter mrmral:

»In vendar bodeš moja!« . . .

Voda je začela kmalu nato upadati, in Brvar in Brvarica sta pristopicala iz kleti, kjer sta že pripravljala razne varnostne naredbe. V gostilnico je tudi prišlo mnogo prejšnjih, zlasti gosposkih gledavcev, in Minka, ki se je bila v tem preoblekla, je nosila na mizo četrtnko za četrtnko. Za vsakega je imela prijazno besedo ter se odzvala raznim šalam, samo adjunkta ni niti pogledala.

Vendar ji je ta prilično siknil na uho:

»Da se jeziš, je dobro znamenje!«

In drugič:

»Iz sovraštva se izcimi ljubezen!«

Ona mu ni odgovorila, a pri srcu ji je hipoma postalo tesno, da bi se bila najraje razjokala . . .

III.

Adjunkt je češče in češče zahajal v Brvarjevo gostilnico. Kadar je imel količkaj prostega časa, so ga videvali, kako je počasi in z umerjenimi koraki, z obligatno smodko v ustih in drobno paličico v roki stopical po dolgi samotni ulici proti gostilnici. Tam je navadno sedel vedno na enem prostoru v mali stranski sobici za okroglo, vsaki dan s svežim prtom pregrnjeno mizo ter srebal Brvarjev cviček četrtnko za četrtnko. Oče Brvar ga je bil vesel, a Minka se ga je vidno ogibala; ako je le mogla, je prepustila postrežbo očetu ter se oddalila. Toda adjunkt je potrpežljivo čakal; bil je iz svoje ljubezenske prakse trdno uverjen, da mu pade Minka neki dan kakor dozorel plod v naročje.

In res se Minka ni čutila trdna pred njim; dasi si je ponavljala stokrat na dan, da on ni zanjo, dasi je vedela, da njegovo laskanje in vsiljevanje ne more izvirati iz prave ljubezni, ji je vendar nekaj šepetalo v njeni notranjosti: »Kaj pa, ko bi me vendarle ljubil?« In rada je poslušala ta glas, in v samotnih urah — po noči v postelji in črez dan pri delu — se je vedno vdajala sanjarjenju, katerega središče je bila neprestano njegova podoba. Tako ga je ljubila, še preden se je popolnoma zavedela. A ko je prišla do tega spoznanja, se je prestrašila; njena zdrava pamet je premagala srce, in ogibala se ga je vedno odločneje in dosledneje.

Adjunktovo bistro oko je kmalu zapazilo to izpremembo v vedenju Minkinem. Kadar mu je donesla včasih vina, in je njen pogled za hipce moral obviseti na njem, tedaj je v njenem očesu nehote in nevede vzplamtelo nekaj, česar si niti ni bila v svesti, a adjunktu je

to odkrilo, da ptičica že sedi v kletki. In menca si je roke samega veselja . . .

Bilo je nekega zimskega večera, ko je adjunkt zopet sedel sam pri Brvarju. Brvar se je bil nekaj prehladil in je moral ostati v postelji; Brvarica je bila kakor po navadi v kuhinji, a Minka je morala delati družino adjunktu.

Ta je sedel v kotu ter se zviral na stolu, da je bilo videti, kakor bi visel med dvema stenama. Iz svoje smodke je pihal goste oblake vonjivega dima, a na ustnicah mu je krožil navadni prezirljivi smehljaj.

Minka je sedela pri peči ter pletla dolgo črno nogavico. Bila je v zadregi in ni si upala dvigniti pogleda proti adjunktu.

Nastal je dolg molk.

Tedaj je pa adjunkt zazeval, situacija mu je postajala predolgočasna. In zevaje je izpregovoril komaj razumljivo in z deklamatorskim glasom:

»Želela si, da bil bi molk,

In bil je molk med nama dolg . . .«

»Toda zdaj prekiniva ta molk in pomeniva se kaj pametnega!«

In vstal je s svojega sedeža ter stopical s kratkimi, komaj slišnimi koraki proti Minki.

Ta se je stresla. Slutila je, da je prišla njena ura, in proseče je dvignila svoje oko proti njemu.

A on se ni menil za njeno zadrego, niti ni hotel poznati njenega dušnega stanja.

Pristopil je hlastno k nji, da je vroča njegova sapa kakor curek gorke vode dehnila v njen razžarjeni obraz, ter je položil levico okoli njenega belega tilnika. A z desnico ji je privzdignil glavo ter ji zrl naravnost v oči, ki jih je izkušala zaklopiti, a so vendar ostale odprte ter strmele vanj kakor v strahu in trepetu . . .

Poskusila se mu je izviti, a v tem hipu je začutila njegove mrzlične ustnice na svojih; sladka in opojna omotica ji je napolnila žile, in iz oči ji je izginil izraz strahu ter prepustil mesto blaženosti in vdanosti . . .

In nevede in nehote mu je morala vrniti poljub! Adjunkt pa je šepetal:

»Saj veš, da si moja! Saj veš, da samo tebe ljubim na vsem širokem svetu!«

Kako rada mu je verjela zdaj vse, kar ji je govoril! A vendar je še vprašala:

»Ali mi prisežete?«

»Kolikorkrat hočeš, dete moje! Takoj tukaj naj se pogreznem živ v zemljo, ako ni res!«

* * *

In začela se je med obema ona sladko-opojna ljubezen z vsemi svojimi milinami in bridkostmi, z vsem onim upom in strupom, z vsemi nadejami in hrepenenjem, z vso ljubosumnostjo in nerazsodnostjo... Minka se je bila vdala adjunktju z dušo in telesom, živela je samo njemu in zanj! A tudi on jo je ljubil, a ljubil jo je — po svoje!

Adjunkt je bil zdaj pri Brvarju kuhan in pečen. Stopinjo za stopinjo je sledil Minki, ob vsaki najmanjši priliki sta visela drug ob drugem, menjavajoč poljube in stiskajoč si roke.

In Brvarjevi gostje so si začeli sikati na ušesa različne tajnosti in podrobnosti te ljubezni, in po trgu se je že razširila govorica, da sta adjunkt in Minka zaročena.

Brvar je tudi vse to zapazil ter dejal svoji stari:

»Bodeš videla, da iz tega ne bode dobrega! Takim ne gre za zakon! — Posvari punco, naj ga pusti, dokler je še čas!«

A Brvarica, kateri je silno laskala misel na zeta-adjunkta, ga je tolažila:

»Morda jo pa vendar vzame!«

In niti ona, niti on nista omenila nikdar ničesar proti Minki. Bilo je, kakor ne bi bila videla in slišala ničesar. A Brvar vendar nikdar ni gledal adjunkta s preveč prijaznim očesom. Slutil je v njem rušitelja svoje sreče! —

* * *

V tistem času je prišel v trg mlad zdravnik, ki je tudi takoj začel zahajati v Brvarjevo gostilnico. Proti Minki je bil zelo vljuden in občeval je z njo prav prijateljsko. Večkrat sta bila sama skupaj, in videti je bilo, kakor bi nastajala med njima neka intimnost.

Adjunktju, ki je bil v tem že izpil najslajši del te ljubezni in se je bil Minke že nekako naveličal ter ga je že jezilo vedno zbadanje njegovih vrstnikov, je bilo tisto govoričenje o Minki in zdravniku vprav voda na njegov mlin. Nalašč je večkrat izostajal ter ju puščal sama skupaj. Natihoma si je mel roke, ko je videl, da mu gre vse tako lepo po sreči, in da se je bode otresel na tako lep način. Vrhu vsega si je še dal pisati pismo, v katerem mu je nekdo razodeval razne podrobnosti o zdravniku in Minki ter njega — ad-

junkta — nazival tepca in slepca, češ, da ima že sedaj vse lastnosti dobrega zakonskega moža . . .

In s tem pismom se je odpravil k Minki . . .

A prav tisti dan se je zgodilo, da mu je Minka razodela, da nosi pod srcem sad njegove ljubezni! —

Adjunkt je osupnil; nekaj ga je čudno pogrelo v prsih. A takoj se je otresel vsake sentimentalnosti ter s čudovito smelim in škodoželjnim nasmehom pokazal Minki svoje ponarejeno pismo.

»Torej vidiš, da oni sad menda vendar ne bode samo moj!« je rekel malo ledeno ter pristopil k oknu, kjer je začel bobnati s prsti po šipah.

In nastala je ona scena, ki je provzročila, da je Minka zapustila stariše in dom.

S črnim obupom v prsih je zapustila svoj dom ter šla v daljnji, nepoznani svet! —

Adjunkt je bil lahko zadovoljen! —

IV.

Prešlo je dvajset dolgih let.

Neko poletno popoldne sta po prijaznem štajerskem trgu stopala dva orožnika v popolni službeni opravi s svetlima, v solncu se lesketajočima bodaloma na težkih puškah. V svoji sredi sta imela vklejenega komaj dvajsetletnega mladeniča, ki pa je bil videti strašno zanemarjen. Njegova obleka je bila raztrgana in preohlapna, da se mu je ovijala okoli drobnih nog, a pod zarjavelim, ponošenim klubukom je tičalo črnkasto, upadlo, na videz starikasto obličje z nestalno zročimi, temnimi očmi. Okoli ustnic mu je krožil zaničljiv posmeh, ko so se ljudje ustavljali ter ga zijali.

»Tatu peljejo!« je vpilo nekaj dekel na ulici, in takoj so drli iz hiš vsi, kolikor jih je bilo pri domu, da bi videli od obličja do obličja onega, ki je bil sinoči vdrl v neko trško prodajalnico.

»Jej, kako je še mlad!« so vikali nekateri.

»Ta pride še na vešala,« so trdili drugi.

A oni, ki niso mogli na ulico, so zrl skozi okna ter delali svoje opazke. •

Orožnika pa sta stopala z vklejencem dalje, vedno enakomerno, s trdima, nepremičnima obrazoma, ne ozirajoč se niti na levo, niti na desno.

Črez nekoliko časa sta zavila v stran ter prestopila prag okrajnega sodišča . . .

V svoji pisarnici je tačas sedel ter podpisaval dovršene akte sodni svetnik — Karel Sova. Mož se je bil postaral, kajti na glavi se mu je svetlikalo le še malo redkih, a skoro docela sivih las, ki so bile tako počesane, da so zakrivatele na temenu se svetlečo plešo.

Ko je bil opravil vse akte, je vstal s svojega sedeža ter pristopil k oknu, mimo katerega je gnala kalna reka svoje pljuskajoče valove; zagledal se je na nasprotno stran, kjer so bile ječe, katerim je prav pristajalo začrnelo zidovje in mala, gosto zamrežena okna. — Po strehi so se izprehajali golobje, popolnoma beli, črno lisasti, rjavi z belimi čopastimi glavicami, a vsi rdečenogi, brhki in gosposki kljunčkajoč se in poletavajoč nad vodo, da so njih kreljuti metale hitro izginjajoče in zopet ponavljajoče se sence na okno in od tod v sobo . . .

Iz razmišljanja ga vzbudi birič, ki mu naznani, da sta orožnika pripeljala tatu.

Svetnik ga veli takoj dovesti; zaslišati ga je moral sam, kajti adjunkt je bil ravno na dopustu.

Po običajnem naznanilu orožniškega voditelja in ko je navzočni pisar pripravil dotično polo, se je obrnil sodnik zdajci proti tatu ter ga vprašal s svojim rezkim glasom:

»Kako se pišete?«

Tat je molčal ter zrl v tla.

In svetnik je moral ostreje ponoviti svoje vprašanje.

Tedaj je pa oni privzdignil glavo ter dejal s hripavim, debelim glasom:

»Karel Brvar!«

Sodnik je hipoma prebledel, oči so se mu izbulile in uprle v tatu, kakor bi ga hotele prebosti. In stoprav tedaj je na tem obrazu hipoma zazrl že davno znane poteze, spomine iz davno minolih časov, in prav nič več ni dvomil, koga ima pred seboj . . .

»Odpeljite ga,« je dejal komaj slišno, ko se je nekoliko oddahnil od prve neprijetne osuplosti. »Zaslišim ga jutri!«

Odpravil je tudi pisarja iz sobe ter zaprl vrata; sedel je za mizo, podprl glavo z roko ter se ni ganil dolgo, dolgo . . .

* * *

Davno je že bila odbila polnočna ura, ko je svetnik Sova še vedno nepremično slonel na oknu svoje spalnice ter zrl v tiho poletno noč. Mesec na nebu je nerazločno razsvetljeval različne na dvorišču nakopičene predmete, a drevesa, rastoča ob zidu, so metala

Kosček življenja.

Spisal Makarij Novoselec.

I.

li govoriš resno, Karel?» je viknila obupno in pristopila korak bližje njega.

Stal je pri oknu ter bobnal s prsti po motno-rosni šipi. Dvignila je roke proti njemu, a on je malomarno skomizgnil z ramo ter dejal zaspano, komaj slišno:

»Popolnoma resno, Minka!«

Mehanski so se ji povesele roke, a konci njih prstov so porhtevali. Trdo je stisnila drobni ustnici drugo ob drugo ter sklonila glavo.

Bila je mlada, komaj dvajsetletna ženska, nežnega, a nekoliko upadlega obraza in srednjevelikega stasa. Njeni gosti, rjavi lasje so se vlažno-rumenkasto svetlikali ter v svedričastih kodrih ovijali nizko, belo čelo, izpod katerega je bliskalo dvoje modrih, velikih in globokih oči, obkroženih z dolgimi svilnatimi trepalnicami.

Nastal je nekoliko časa molk.

Tedaj je pa adjunkt nehal bobnati. Obrnil se je od okna, pristopil k obešalniku ter začel oblačiti svoj moderni, elegantni ovršnik.

»Tako, tako, Minka,« je govoril skozi zobe in gledal v tla. »Jaz ti nisem kriv — verjemi da ne! — Kaj si se pa pečala z onim —?«

Adjunkt ni utegnil nadaljevati, kajti že je bila ona pri njem. Zravnila se je pokončno, mu pogledala v obraz ter dejala odločno in trdo:

Vsi uradniki so že bili zapustili pisarnico, ko je svetnik vstal ter zahteval ključ do ječe. V srcu mu je še tlela iskrica upa, da je bila morda vendarle sama prevara, da morda tat vendarle ni bil oni, za kogar ga je imel v prvem hipu. Saj od onega dne, ko je bila Minka pobegnila, ni bil nič več slišal o nji, in prav mogoče je bilo, da je dete takoj umrlo; sicer bi se bila vendarle oglasila!

Šel je v ječo ter prosil po poti Boga, da bi mu prizanesel to najhujšo šibo. Toda v ječi se je le prekmalu prepričal, da je vse žalostna resnica. Iz povesti, ki jo je izvabil iz jetnika, je pozvedel vse podrobnosti in tudi to, da je nekdanja njegova ljubimka umrla na porodu. Nje sin je prišel k Brvarju, a stara dva sta ga razvadila. Brvar je vrhu vsega začel od žalosti piti in igrati ter je zapravil še pred smrtjo velik del svojega premoženja. Mladi Karel je bil prepuščen sam sebi — postal je pohajač, a nazadnje tat! —

Popolnoma uničen je stopal svetnik iz ječe proti domu. Najhuje so ga pa bile zadele besede jetnikove, ko je proklinjal nepoznanega svojega očeta kot vzročnika vse svoje nesreče . . .

Prišedši domov, se je svetnik takoj zaprl v svojo spalnico, ne da bi bil pogledal katerega svojcev, katerim je izkazoval sicer vedno toliko laskanja in dobrikanja. Sprva je stopal s težkimi koraki po sobi, a nazadnje je nepremično slonel na oknu — prava podoba skesanega grešnika! —

Ura je bila dve, ko se je spravljal spat, a v srcu je bil sklenil, da bode po izvršeni kazni skrbel za nesrečneža ter ga pripravil do poštenega kruha . . .

* * *

Toda svetniku tudi zdaj ni bil usojen dolgotrajen počitek. Komaj je napačil zor, in že je nekdo pozvonil na durih. Svetnik je takoj slišal ter skočil iz postelje in pomolil glavo skozi okno.

Spodaj je stal birič ves zasopel in prestrašen.

»Za božjo voljo, gospod svetnik — morda ga še rešimo!«

»Kaj pa je,« se je prestrašil svetnik.

»Tat, ki so ga včeraj pripeljali, se je v celici obesil s svojim pasom na križ pri oknu!« . . .

Pismo iz Ljubljane.

Pisal A. Aškerc.

islana gospodična!

»Kaj je kaj novega v Ljubljani?« — ste me vprašali v zadnjem pismu.

Hm, »novega« bi bilo marsikaj. Mesto se prenavlja takorekoč od tedna do tedna. Nové hiše rasto iz tal; po izloženih oknih vidite tu pa tam tudi kaj novega, žal, da ne novih knjig slovenskih . . . Kaj novega! . . . Ker Vas poznam, vem, da ima beseda »novo« v tem slučaju pregnanten pomen: nekaj posebno zanimivega novega, nekaj »višjega« novega . . . Kaj ne da? Razumem.

Potrpite, takoj Vam povem nekaj res »novega«. Upam, da Vas utegne zanimati, kar je zanimalo mene. To sem Vam bil te dni srečal na ulici našega mojstra-kiparja, gospoda Alojza Gangla. Saj ste že videli, kakor ste mi pravili, njegovega »Vodnika« . . .

»Ali bi smel videti jaz enkrat tisto Vaše svetišče, v umetniškem žargonu imenovano »atelier«, kjer ustvarjate svoje kipe, kjer vdihujete mrtvemu kararskemu mramorju življenje?« — sem vprašal mojstra.

»Zakaj ne?« — mi reče gospod Gangl. — »Če utegnete, idite kar z menoj, in ker vem, da vas zanima tudi moja umetnost, ustrezem drage volje vsi radovednosti vaši.«

In šel sem z njim.

Z Valvazorjevega trga nekje sva jo zavila v ozko ulico. Prestopiva prag neke starinske hiše ter se popenjava po takisto starošegnih stopnicah. Razni koridori . . .

»Tukaj!« reče mojster Gangl.

Z nadvratnega nadpisa sem razbral, da stopam v šolsko dvorano, kjer se predava učencem obrtnih šol plastika, kiparstvo.

Dalje! . . . in tu sva — v atelieru Ganglovem namreč.

Ali ste že bili kdaj v kakem slikarskem ali kiparskem atelieru, gospodična? Težko.

Če ste v svojem stanovanju navajeni na simetrično razstavljene predmete, na pedantovski red; če Vas vznemirja vsaki prašek, ki ga ugledate na kaki stvari: potem si nikar ne želite videti kdaj kakega takšnega-le umetniškega kota!

Ni Vam jih bolj nerednih in zanikarnih, vsakršni »dobri«, sitni red po sobi prezirajočih ljudi, nego so slikarji in kiparji; kakor sem

slišal praviti, žalibog, tudi nekateri pesniki in pisatelji niso baje ni za las boljši! Ta uporni duh, ta neprestana trdovratna opozicija proti vsaki pedantnosti in proti vsakemu filistrskemu redu tiči umetnikom vseh narodov in časov menda že v krvi . . . Po stenah vidite obešene ali prilepljene razne narisane anatomske študije: glave, noge, roke in druge dele človeškega telesa. Vmes Vam visi kak posnetek iz gipsa; na kakem klinu spet vidite kak naguban kostim, kak fes ali turban, kako z zlatom obšito slovensko žensko »avbo« ali kako drugo brezimno draperijo . . . Na oni-le steni tam je pribita velika ženska pahljača, pod njo in okoli nje pa je vse polno fotografij, večinoma lepih žensk. Saj veste, da te vrste ljudje brez ženskih obrazov tako rekoč ničesar delati ne morejo. Je že tako! Lep ženski obraz, lepo žensko telo jim je, tako mi je pravil že marsikak umetnik, poosebljena, utelešena lepota . . . Tam-le v kotu razširja svoje zelene veje egiptovska palma, ki pa je suha. V »senci« njeni samuje kaka študija iz gipsa ali voska . . . Po tleh so razgrnjene preproge . . . Po raznih stojalih stoje z rutami pokrite plastične umetnine . . .

Tako; zdaj sva se nekoliko orientovala v tem skrivnostnem delališču. Takoj Vam pa moram povedati, da stojiva v atelieru slovenskega kiparja, a ne morda v atelieru kakega Francoza, Angleža, Laha, Poljaka, Čeha, Nemca ali Rusa. Gotovo ste že videli v tistih velikih ilustrovanih žurnalih notranjščino bogato, da, potratno opremljenih svetišč takih umetnikov, ki imajo na razpolaganje milijone, katerim razni mecenji izpolnjujejo vsako željo . . . Tam je seveda drugače! Ne pozabite pa, gospodična, da morajo naši slovenski slikarji in kiparji, tudi kadar si urejajo svoje ateliere — kuhati z vodo . . .

* * *

Komaj sem se bil nekoliko ogledal po zanimivem kotu, kjer se je vse mešalo in kopičilo v tistem umetniškem ženijalnem neredu, me privede g. Gangl k nekemu stojalu in dvigne pokrivalo. »Madonna in stellis« . . . reliefen umotvor na snežno-belem mramorju, razveseli moje oči! ¹⁾ Marija z detetom Jezuškom na rokah pa

¹⁾ Razen kipov, ki sem jih videl v atelieru, je ustvaril g. Gangl seveda še več drugih. Gotovo Vam je znana plastična skupina »Tragedija in komedija«, ki stojita v dolbinah zunaj na zidu ljubljanskega gledališča. Ako bi Vam pa bila ta dva kipa pregola, pojdite na blagoslovljena tla k Sv. Krištofu, poiščite gomilo rajne gospe Murnikove, pa si ogledjte ondi klasični nagrobni relief v mramorju. Ako pa bi se Vam ljubilo še dalje, potujte v Djakovo. Na pročelju Strossmajerjeve katedrale najdete tudi delo Ganglovega umetniškega dleta.

sv. Janez. Kako krasno, kako resnično, kako dražestno! Take reči se ne dajo »opisati«, to treba videti s svojimi očmi, treba gledati dolgo, dolgo ter uživati z vso dušo. Potem čutite, da je to res umetnost!

»Ali ste delali ta kip po naročilu ali tako zaradi umetnosti, zaradi snovi same?«

Mojster me pogleda in pravi:

»Vidite, tako me je vprašal tudi neki visok cerkven dostojanstvenik, ko sem mu bil pokazal ta kip. Hotel je vedeti, s kakim namenom sem naredil to stvar. In povedal sem mu vzrok, povod, zakaj sem se bil lotil tega dela.

V prvi vrsti sem delal ta kip zaradi snovi same. Predmet, s katerim se je pečalo že toliko vpodablajočih umetnikov pred menoj, me je mikal sam ob sebi. S tem verskim kipom sem hotel pa tudi pokazati, da kipar, ki se je dosedaj pečal samo s posvetnimi snovmi, takisto zna ustvariti tudi kaj religioznega. In zakaj ne? Da tudi jaz to znam, to sem s tem-le umotvorom, upam, dokazal. S tem reliefom iz verske sfere sem pa tudi hotel pokazati našim odločilnim krogom, recimo, našim cerkvenim predstojnikom, da tudi slovenski umetnik zna narediti kak religiozen kip, in da ni neobhodno potreba, da bi morali take stvari naročati na tujem . . .«

»To ste jim dobro povedali. In — zakaj n. pr. dotični visoki cerkveni dostojanstvenik ni kupil tega umotvora, čeprav mu je bil všeč?« sem pripomnil jaz.

»Rekel je, da nima dovolj denarja . . .«

In oziral sem se spet po drugih stojalih . . . Kdo je pa ta-le junak!

Pred menoj stoji doprsen kip v naravni velikosti. Nelepa glava izraža moški ponos, plemiško zavest, celotni vtisk kipa pa je hrabrost, resnoba, celo duhovitost. Pa saj tik tega doprsnega »portreta« stoji isti mož v vsi velikosti na podnožju — seveda v zmanjšani meri. V levici drži knjigo, desnico pa izteguje od sebe kakor človek, ki komu kaj poklanja, daruje, posvečuje. Mož je gologlav, oprsje mu tiči v viteškem jeklenem oklepu, na nogah ima do kolen segajoče nogavice, obut je v salonske čevlje; ob strani mu visi dolga sablja.

In kdo je ta vitez? me vprašate, gospodična. Stavim, ne vem, koliko, da ste že uganili, da je to avtor slavne knjige »Ehre des Herzogthums Krain«, Valvazor! . . .

»Model imate torej že gotov« — rečem jaz, občudujoč viteškega junaka na stojalu — »ali smem vedeti, kdaj bo stal na Muzejskem trgu?« . . .

Bridko se mi nasmehne mojster in pravi:

»Kakor vam utegne biti znano, je naročilo ta kip naučno ministrstvo. Model je ševeda že gotov; leto in dan mi že stoji tu-le. Ministrstvo ga je tudi že davno odobrilo . . . pa kaj hočete? Da pripravim kip za livarnico, ga moram narediti od glave do nog v naravni velikosti. Za tako delo potrebujem pa visoke delavnice, kjer bi mi prihajala svetloba od zgoraj, in takšne delavnice v Ljubljani nisem mogel dozdaj še nikjer dobiti! Rojenice mi, žal, niso bile nasule v zibel zlata, da bi si sam zgradil kiparski atelier, od drugod pa ne dobim pomoči.

Slovenska umetnost še pač nima svojih mecenov . . .«

»Toda, pustiva te lamentacije,« pravi gospod Gangl, »pokažem vam raje še nekaj drugega, kar vas utegne najbolj zanimati, in zaradi česar ste, tako slutim, tudi želeli videti moj atelier . . .«

* * *

Ves radoveden, iz umetniškega navdušenja radoveden pristopim k nekemu zagrnenemu predmetu sredi sobe. G. Gangl mi odgrne svoj umotvor, in kdo, mislite, gospodična, je stal pred menoj?

Prešeren, pesnik Prešeren, živ, čeprav mi je zatrjeval gospod Gangl, da je to le doprski kip pesnikov iz belega kararskega mramorja v naravni velikosti.

Sedel sem na nizek stolec našemu doktorju-poetu baš nasproti . . . in gledal sem ga in užival . . . Škoda, da Vas ni tukaj, gospodična! Takega Prešerna še niste videla.¹⁾

Da, takšen je gotovo bil! Nekoliko podolgovata, pristno slovenska, »gorenjska« glava, nekoliko nagnjena na levo stran . . . Dolgi lasje, padajoči na tilnik . . . Visoko, duhovito čelo, raven, na sredi malce vzbočen nos . . . Ustnice — kako bi rekel? — nekako bolestno stisnjene. Pomenja-li to resignacijo, trpkost usode? . . . Draperija na oprsju je takšna, kakršno ste že videli na običajnih njegovih slikah . . .

¹⁾ Dovolite, da dostavim tu-le še neko anekdoto. Ko je bivši višji nadzornik obrtno-umetniških šol, dvorni svetnik Exner, bil prišel pred nedavnim časom tudi v Ganglov atelier, da vidi osnutek Valvazorjevega spomenika, mu je pokazal g. Gangl tudi Prešerna.

»Ein lyrischer Kopf!« je vzkliknil Exner — in ko so mu spremljevalci povedali, da je to tudi res glava lirskega pesnika, je rekel: »Veste, jaz ne znam slovenski, vaš pesnik mi je neznan in me tudi čisto nič ne zanima kot takov; rečem vam pa kot nepristranski tujec in kritik, da sem videl že veliko lepih doprskih kipov, toda takšnih, kakršen je ta-le (Ganglov Prešeren), pa še prav malo!«

In te oči . . . Ali pa more kipar v mramorju, v brezbarvnem kamenu tudi očem dati značilen izraz? Da to more storiti, vidim na tem »Prešernu«. Te kamenite oči res »gledajo« — kam in kaj?

In to čelo! To plemenito, zamišljeno čelo s tisto rahlo jamico nad levim očesom . . .

Gledam ga in gledam . . . Motrim ga od spredaj, motrim ga od strani, od leve, od desne . . .

Ne morem se ga nagledati! Mrtvi, hladni mramor je oživel; če ga pogledam od strani, se mi zdi, da je to obličje, to čelo, ta nos prozoren kakor alabastrsko-bela polt ženske . . . Zdi se mi, da se pod to-le nežno-belo poltjo pretaka tudi kri po žilah . . .

In sedel sem »mu« nasproti in ga gledal. Čisto sem bil pozabil na mojstra Gangla, ki je slonel za mojim hrbtom, vesel in ponosen na svoje delo. Kaj neki se godi v tem-le trenutku za tem-le poetičnim čelom? Katera pesniška misel dozoreva zdaj-le? Katera pesem se spočenja v njegovem duhu? Kateri verz mu sili baš zdaj-le na jezik?...

»Sem dolgo upal in se bal,
Slovo sem upu, strahu dal;
Srce je prazno, srečno ni,
Nazaj si up in strah želi« . . .

To? Ali morda:

»Luna sije, kladvo bije« . . .?

Ali:

»Oblak ne ve in val ne kam,
Kam nese me obup, ne znam . . .«

Ali:

»Nosil bom življenja pezo,
Dokler zmaga sreče jezo
Zadnja ljub'ca — bela smrt« . . .?

Ali:

»Nezvesta, bodi zdrava« . . .?

Ali:

»Kje bratoljubja si videl oltarje« . . .?

Ali:

»Kaj pa je tebe treba bilo,
Dete ljubo, dete lepo!
Meni mladi deklici,
Neporočeni materi« . . .?

Ali:

»Kdo ve
Kragulja odgnati, ki tare srce
Od zore do mraka, od mraka do dne« . . .?

Ali:

»Prijatli, obrodile
So trte vince nam sladko,

Ki nam oživlja žile,
 Srce razjasni in oko;
 Ki vtopi
 Vse skrbi,
 V potrlih prsih up budi« . . . ?

Ali pa se snuje za tem čelom zdaj-le kak dražesten sonet, kaka nežna gazela? . . . Morda pa gledajo Prešernove oči kak prizor iz »Povodnjega moža«, iz »Turjaške Rozamunde«, iz »Svetega Senana« . . . ? Morebiti gleda tistega nesrečnega godca v romanci »Ženska zvestoba«, ali pa spremlja »Orglarja« v tihi gozd . . . ? Morebiti jemlje zdaj »Slovo od mladosti«? . . .

Kaj pa, ko bi pesnik zdaj-le **pesnil**¹⁾ svojo duhovito in osoljeno satiro na nasprotnike svoje muze? . . .

»Balade pet' je mlatva prazne slame,
 Je reč pohujšljiva in zapeljiva . . .
 Romanca je s tragedijo škodljiva . . .
 Teh in sonetov in zdravic ne piši!
 Sovraži vse to muza sramežljiva.
 Poj rajši to, kar treba je pri hiši,
 Za hleve treba, treba je na polji,
 Poj to, kar kmet in meščan s pridom sliši!« . . . ?

Ali pa si izmišljuje kakega hudega »sršena«, kako ostro »pušico« na svoje vrstnike, ki jo »jutri« pokaže v veseli družbi? Mogoče. Kdo bi mogel to uganiti? . . .

»Ali ne uganete, kaj se godi v tem trenutku za pesnikovim čelom, kaka čustva napolnjujejo zdaj njegovo dušo« . . . S tem nenadnim vprašanjem me vzdrami iz moje zamaknjenosti gospod Gangl.

»Jaz pa vem, kaj muči zdaj Prešernovo srce; vem, s katero snovjo se peča; vidim podobo, ki jo gleda zdaj tudi pesnik . . .«

»Vi kot njegov ustvaritelj nemara že veste to« — rečem jaz... »Ali smem tudi jaz to vedeti?«

»Prešeren stoji zdaj na Bledu« — mi pravi g. Gangl — »on stoji na strani Črtomira, borečega se za svojo domovino . . . ne, nisem prav povedal . . . Prešeren je v tem trenutku tisti Črtomir

¹⁾ Predlagam, da bi se vendar že enkrat poprijeli edino pravega in pravilnega izraza »**pésniti**« za pojem: pesmi zlagati (*dichten*). Samo brezokusnost in nevednost sta mogli zvariti nestvor »pesnikovati« iz samostavnika pesnik. Ali pa so očetje tega dolgega, nerodnega glagola morda mislili na predstavo: pesni »kovati« (*Verse, Lieder, Gedichte schmieden*). Čehi imajo glagol básniti; začnimo še mi odslej pojem vsega pesniškega delovanja (lirskega, epskega in dramatskega) izražati s pristno-slovenskim, iz besednega korena izhajajočim kratkim in lepim glagolom: **pésniti**!

sam. Naj pa izdam tudi besede, ki zdaj-le našemu mramornatemu Črtomiru - Prešernu plavajo na ustnicah, in katere sem tudi jaz imel na mislih, ko sem ustvarjal ta kip . . . te besede pa so:

»Menj strašna noč je v črne zemlje krili,
Ko so pod svetlim solncem sužni dnovi . . .«

* * *

Težko sem se ločil od Ganglovega ateliera, kjer sem videl toliko zanimivih umetnin; težko sem se ločil od njegovega mramornatega, realistično-idealnega »Prešerna« . . .

Govorilo se je, da namerava tega »Prešerna« kupiti neko slovensko društvo — kar bi bilo res najprimernejše; toda, kakor Vam priča moje pismo, stoji »Prešeren« še zmerom pri Ganglu. Imata se pač rada ta dva, pa ne moreta narazen . . . Škoda bi pa bilo vsekakor, če bi iz kakršnihkoli vzrokov »Prešeren« kakčega dne odpotoval kam na tuje . . .

Toliko za danes, čislana gospodična!

Kadar najdem spet kaj »novega«, Vam sporočim. Do tedaj pa — zdravstvujte!

Utrujen.

S črno gardino zagnil sem okno,
Masko ledeno sem vrgel z obraza —
Od razočaranja, od hrepenenja
Truden do smrti.

Stal sem na cesti le za trenotek,
Med harlekini v belih manšetah,
Polišinci v suknjah modernih,
Prav tam na korzu —

Ali za Boga, jaz sem utrujen!
Kaj je ostalo v njih? — roke so prazne,
Ah razočarano, prazno je srce,
Željno počitka . . .

S črno gardino zagnil sem okno,
Masko ledeno sem vrgel z obraza . . .
Glej — in zdaj vstajajo, tiho prihajajo
Sence iz groba.

Davno pozabljene sence nejasne
Stopajo predme z lahnim korakom
In na razpaljeno čelo polagajo
Roke mi hladne.

Tiho, boječče, čuj! že zazvene
Sentimentalne so strune nad mano,
Mehki vijolični duh se je dvignil
Iz vaze nevidne . . .

Oj tam nad tihimi, temnimi gozdi
Dviga se harfa od zemlje do neba
In doteknila se roka je moja
Strune drhteče —

Rože na vrtu so dvignile krone,
In zašumeli so temni gozdovi,
Zatrepetala srebrna koprena
Luničnih žarkov . . .

Ivan Cankar.

Zimski žarki.

Zložil Oto Zupančič.

1.

Nad mestom belim dremlje težek,
Oblačen dan.
Po ulicah se opotekam jaz,
Obupa pijan.

. . . Ti bela lilija

Vograjku varnem na zelenem holmci!
V srebrno čašico svetlobo zlato
Si stregla ob žarečem solnci.

Ti verovala si
V nebeški raj

In v njega blaženost,
Njega sijaj
Nekdaj, nekdanj . . .

A zdaj, a zdaj . . .

Nad mestom belim dremlje težek,
Oblačen dan,
Po ulicah se opotekam jaz,
Obupa pijan.

2.

In nikjer, nikjer tolažbe
Duši ni potrti.
Stud v življenju, gnus v nasladah —
A po smrti?

Bo-li duh v višine vzplaval,
V blaženi, razkošni Eden?

Bo-li po teminah taval,
Luči željen, a nevreden?
Bo-li pod gomilo spaval
Sen nevzdramen, pokoj veden?

Ah, ne dajte mi pištole —
Jaz sem preveč radoveden . . .

3.

Divje polje duša moja,
Sili k tebi — daleč, daleč —
Albertina.

In oblaki hudourni
In vetrovi šumni, burni
Dušo mojo spremljajo
K tebi, Albertina.

Okna so zažvenketala,
Vzganile so se gardine,
Luč na mizi je vgasnila —
Duša moja planila je
K tebi, Albertina.

Ti si moja, ti si moja!
Kaj trepečeš? Ti si moja!
Daj, napolni vnovič čašo,
Da se peni, da iskri se —
Vrskajoča duša moja
Pije jo na dušek ves.

In pijana spet se vrne
Ven, v viharja črno grozo,
In pijana blodi z vetrom
Nad šumečimi lesovi,
Nad bučečimi valovi
Prosta, prosta!

4.

Vrt mojih sanj je ležal pred menoj,
Želja cvetočih in kipečih nad,
Nad njim so letali mrakovi črni.
A jaz sem plakal in iztezal roke,

Bil se na prsi, padal v rošno travo —
Zaman — izgnan:
Iz teme bliska se kerubov meč!

Jaz hočem, hočem!

V visokem loku je zakravel
Polnočni vzduh ... Mrakovi so zbežali,
S perotmi plašno frfotaje ...

Vrt mojih sanj je ležal pred menoj:
Plameni so podili se po njem.
Aj, to je bila divja orgija,
To bil je bakhanal nebrzdanih strasti!
Deviške brezice — kako žare!
Parfumovane tamariske in
Aristokratsko samujoče teje

Udale so se vročemu objemu.
In v nunskih srcih spokornic cipres
Zavrelo je pregrešno poželenje —
Proč samostanska halja, pajčolan!

Minilo je. Pepela vročega
Si trosim na razmršene lase.

Ni treba, kerub!
Čemu nazaj na pusto pogorišče?!

5.

Absintsko-meglen večer na Ringu.

Kot bi viseli zlati sadovi,
Jasni sadovi z golih vej ...
Kot bi vabili in se ponujali:
Trgaj in jej!

Trgal bom trgaj z rokami željnimi
Jasni, zlati sad,
In utešil bom svojega srca
Koprneči glad.

Luči, luči! Biserne žarkov!
Več, še več! Do vrha!
Dajte mi čašo polno svetlobe —
Ex! To se pravi: do dna!

... Srce, ti moje mlado srce,
Ne obupuj!
Dokler si lačno, dokler si žejno,
Vase veruj!

Ah, ti bori...

Ah, ti bori, moji bori
Vnovič zaduhteli so,
Glasno na zeleni gori
Ptički jim zapeli so. —

Vnovič skozi temne veje
Solnce je prodiralo,
Vedno slabše, počasneje,
Kakor da bi vmiralo. —

In potočka pesmi rahle
V dalji so pojemale,
Vetrnice se nadahle
Ob-njih so objemale.

Ah, pihljali so, vršali
Vetrci lahno, lahno —
Tiho bori tu so stali,
Plul mir božji nad zemljo ...

Aleksandrov.

Vera.

Spisala Zofija Kvedrova.

medlja v oktobru.

Orumenelo listje, sivo podnebje, vlažno vzdušje...

Megle se vlačijo po hribih in se cunjasto razpretezajo v dolino. Dež lije izpod neba in monotonski šumi po strehah. Jesen polni vzduh, se ziblje v medlem rumenkastem, negotovem svitu popoldanskem in napolnjuje dušo z vso ono praznoto in zapuščenostjo, s katero je zastrla naravo.

Neizrečena puščoba mi lega v dušo. Videla sem nekoč sliko »Sivo na sivem«: Velika plan se je širila, posuta s pečevjem in kamenjem, a nad njo so visele v fantastnih kopah megle; neka rumenkasta svetloba je prihajala od nekod in objemala stvari s svojim medlim mrtvaškim... svitom. Vsa slika je dihala grozno otožnost in zapuščenost; bilo mi je, kakor da bi vame strmela skozi megle upadla lica bolnikov, kakor da bi bile mrtvaške kosti raztresene po planjavi...

Ta tožni jesenski dan me torej spominja one slike; mraz mi leze v kosti in mozg, in srce je pusto in prazno — tako pusto in prazno, da začutim fizično bol, kadar pogledam venkaj v sivi deževni dan.

Ne morem trpeti teh deževnih jesenskih dni; to enakomerno vršanje dežja mi razburja živce, in ta žalostni, tožni polusvit, to sivo obnebje, ta umazana cestna kalužnica, ta neprijetna meglена vlaga se mi vjeda v dušo kakor jeki osamelih src...

Pred menoj stoji fotografija: Fin, nežen profil, velike, vprašujoče, hrepeneče oči, majhne, bolešno zategnjene ustnice in gladko, odločnost kažejo čelo z majhno gubico med obrvmi. Da, taka je bila moja Vera!

Bil je ravno tako otožen, ravno tako medel, blaten, deževen dan, kakor danes. Prišla je bila k meni v sivem dežnem plašču, brez dežnika. Voda ji je curela od klobuka in ji kapala na lica, ki so gorela v hehtiški rdečici. Krila so se vsa blatna in mokra vlekla za njo in puščala mokre sledove po tleh.

»Grozno mi je, grozno«... je hitela in vila roke.

Nisem se je upala vprašati, tako divje-otožno je bilo nje lice.

»To življenje — tako življenje!« je stokala in gledala venkaj v dež.

»Oh, ti ne veš, kako mi je . . .« je siknila med zobmi, se sedla na stol ter si pritiskala mokre, mrzle prste k čelu.

»Tako ne morem več živeti, tako življenje je hujše nego smrt!... Ha ha, pa kako sem neumna! Česa li treba — samo malce poguma!« —

Sedela je nekaj časa nepremično, a hipoma je skočila kvišku in jela hoditi po sobi.

»Veš-li, kaj nameravam?« me je vprašala in, ne da bi čakala odgovora, nadaljevala z nervozno hitrostjo:

»Poznaš-li dr. Hanuša?«

Prikimala sem.

»Nocoj s polnočnim vlakom pojde na Dunaj in jaz z njim.«

»Ti?!« sem se začudila.

»Da, jaz! — kaj potem!?«

»Ali Draškovič?«

»Moj mož Draškovič?! Ne boj se, potolaži se z vinom in hiš-namil!«

Bila sem presenečena. Dr. Hanuš je bil lep, duhovit človek. Vedela sem, da pogosto zahaja k Draškoviču, toda tega si ne bi bila nikdar mislila.

»Kaj praviš? Svetuj mi!« je dejala in se ustavila pred menoj.

»Ne hodi!«

»In zakaj ne?«

»Pomisli: ljudje . . . mož . . . morala!« . . .

»Ha, ha, ljudje . . . ti škodoželjni, hudobni ljudje . . . ta moj ljubeznivi, pijani mož in ta morala . . . ta neumna, bedasta morala . . .

»Toda pomisli.«

»Toda pomisli, pomisli!« me je oponašala. »Seveda pa je to morala, da naj se pustim poljubljati in objemati svojemu vinjenemu možu, katerega se je malo prej oklepala kaka natakara! Pojdi mi s to zastarelo moralo! Stariši so ga mi izbrali za moža, zdaj pa naj jaz živim z njim še celo dolgo življenje! Naj služim njegovi mese-nosti, trpim njegovo surovost, ko bi bila lahko srečna . . .«

»Srečna? Dvomim. Da je človek srečen, je treba mnogo.« —

»Mnogo? Nimam-li svojega premoženja? Ali ni dr. Hanuš bogat? Česa mi bo manjkalo!?«

»Denar ni sreča! — Denar imaš, a manjka ti še dosti. Občut-ljiva si, vsaka beseda te žali. Pomisli, kako te bodo grdili ljudje, kako te prezirali. Dívji zakon bodo nazivali vajino razmerje — tebe imenovali njegovo metreso!«

»Res, res!« je dejala obupno, a takoj zopet dvignila glavo:

»No, naposled, kaj me briga vse to! Ali misliš, da nimam moči, da se popnem nad vse te predsodke? Greh je morda — hm, bodi! Ali pa to ni greh, ko proklinjam dan na dan usodo, ki me je prikovala na tega človeka! In če to ni greh, pa je pregrešna usoda, ki je tako z menoj ravnala, in jaz ne grešim, ampak usoda!«

Tiho je strmela predse. Zunaj je dež bil ob steklo, v sobi pa se ni čulo drugega nego njeno težko, globoko dihanje.

»Naj-li grem?« se je vpraševala poluglasno.

»Da, pojdem,« si je odgovorila po dolgem presledku in stopila predme.

»Kaj me gledaš tako?« me je hripavo vprašala. — »O odtod moram — in zakaj ne z dr. Hanušem na Dunaj?! . . . Ljudje in svet in vse — kaj meni to! O ne bojim se nikogar!« —

Stisnila je pesti ter se ponosno kvišku sklonila.

»Vse zaničujem, vse. Življenje se mi gabi!«

Jela je hoditi po sobi, in jaz sem molčala.

Vsi njeni vzkliki so imeli tako nekaj divje-obupnega na sebi, da so mi segali v dno duše.

Hodila je s trdimi, odločnimi koraki semintja, od okna do vrat in od vrat do okna gotovo četrto ure.

Mene je že vznemirjala ta hoja; nje blede, fini, a nepopisno obupni obraz mi je razburjal srce, in neki mrzliččen trepet mi je prešinjal ude. Zdelo se mi je, kakor da stojim pred grozno, a neizogibno katastrofo.

Hipoma se je ustavila, uprla obe roki v zid in zaplakala tako bridko, tako divje, da mi še danes spomin na tisti jok reže srce.

Nisem si upala stopiti k nji, niti ne dihati, ampak pridrževala sem sapo ter poslušala ta grozni obupni plač. Nikdar ne pozabim onega dne in onega joku. Stala je nepremično, samo pleča so se ji dvigala; glava ji je bila nazaj upognjena, da je gledal obraz proti stropu. Iz prsi pa so se trgali pretresujoči, mozg in kosti prešinjajoči vzdih, tako obupen plač, da se mi je smilila, kakor še nikdar nobeno živo bitje.

»Oprosti mi!« je vzdihnila čez nekaj časa, se obrnila in sedla k mizi.

»Tako sem nesrečna,« je šepetala in si brisala obraz.

»Prav imaš, ne pojdem s Hanušem,« je dejala. »Kaj mi pomaga on!? O jaz sem duševno tako razdejana, vse je tako raztrgano in strto v meni, da potrebujem neizrečeno, neizrečeno dosti, da bi ozdravela. In Hanuš mi ne more dati toliko! . . . O jaz potrebujem sreče

— velike, divje sreče, ki bi mi pretresla vsaki moj živec ter mi napolnila vso mojo dušo, ki bi bila velika ko veseljnost in močna kakor smrt!« . . .

»Ne, ne zame ni leka,« je ponavljala, in ustnice so se ji zagtegnile v bolesten, jedva viden posmeh. Zobje so se zablesteli izpod ustnic in dajali obrazu še bolj trpeč in otožen izraz.

»Pusti me, da se malo izpočijem,« je prosila in se naslonila na divan. Zatisnila je oči in bila je tako lepa v ti nemi, otrdeli boleti, da sem molče strmela v njen obraz.

Moj Bog, kako je bila lepa!

Zunaj so se začuli koraki, nekdo je potrkal na vrata; čula sem pač, a bila sem mnogo preveč zamišljena, nego da bi se bila takoj zavedela in odzvala.

»Nekdo trka,« se je oglasila Vera ter vstala.

»Prosto!« sem dejala mehanski, in takoj nato je vstopil v sobo. — Draškovič, Verin mož.

Bože moj, kak je bil ta njen mož! Iz napihnjenega obraza se mu je bralo, da se vdaje pijači, debele ustnice so pričale o surovem, favnovskem značaju, a iz oči mu je odsevala glupost. Poznala sem ga že dolgo, a še nikdar se mi ni zdel tako oduren, tako vreden zaničevanja.

Moj Bog, in Vera je bila njegova žena! —

»Pardon, da motim,« je začel s svojim zoprnim, ubitim glasom. — »Doma so mi povedali, da je šla Vera k vam, pa sem prišel še jaz« — obrnil se je proti meni, a Veri je dejal:

»Moj prijatelj je prišel iz Zagreba, več, dušica, pokazati mu te moram! — O to bo gledal in me zavidal! No, seveda, kako bi se nadejal, da imam kaj tako finega,« se je ciniško smejal ter zadovoljno potipal Vero po rami . . .«

»O, jaz moram imeti vedno kaj posebnega, kaj ne, Verica,« je nadaljeval ter potegnil Vero k sebi.

Zdrhtela je za trenotek, potem pa pustila, da jo je objel in poljubil; videla sem, kako ji je lice otrdelo, ko se je dotaknil njenih ustnic in je začutila neprijetni vinski duh, ki je puhtel iz njega.

»Oprosti, zdaj grem,« je dejala meni ter mi pomolila roko, ki je bila mrzla kot led.

Nje mož je še zakričal med vrati hreščeče: »Klanjam se!« — in potem sem bila sama . . .

Sto misli mi je rojilo po glavi, sto čutov mi polnilo srce. Sedla sem k oknu in zrla venkaj v dež, ki je pral strehe in tlak in cesto..

Pozno sem se zbudila drugo jutro. Glava mi je bila težka, in trudna sem bila, da sem komaj vzdigovala roke. Zunaj je še vedno nalival dež. Bilo je žalostno in pusto, in kar dušila me je nepopisna melanholija deževnega dne. Razmišljeno sem se opraviła, stopila k oknu in brezmiselno strmela v oni medli, negotovi, dolgočasni dnevni svit. Zajutrek je stal na mizi, a meni ga ni bilo možno použiti; niti doteknila se ga nisem.

Vedno in vedno sem morala misliti na Vero.

Zunaj na hodniku se je začela hoja, in takoj nato so se odprla vrata moje sobe. Ustrašila sem se.

Draškovič je stal pred menoj; brisal si je pot z obraza in mahal z rokami.

»Moj Bog! Nesreča, nesreča! . . . Vere ni! Je-li pri vas, ste jo li videli? . . . Moj Bog, ta nesreča!« . . . je vzdihoval in vpraševal.

»Za Boga, kaj pa je?« sem hitela v strahu.

»Kaj, kaj?! Vere ni nikjer! Včeraj popoldne je bila doma . . . Zvečer sem šel s prijateljem malo v kavarno — moj Bog, saj veste, če koga kdo obišče . . .! Prišel sem malo pozno domov in nisem gledal, kje je ona. Zjutraj se zbudim . . . nje nikjer! . . . Pokličem hišno, kuharico, pa nobena nič ne ve. Pravijo, da je odšla takoj za menoj, in da se ni vrnila! . . . Moj Bog, kaj-li je to? Ali veste?« . . .

V hipu mi je šinila misel: Vera je odšla z dr. Hanušem. Čudno se mi je zdelo, da je odšla kljub ukrepu, ki ga je bila včeraj naposled storila.

»Ali veste kaj, ali veste?« je silil vame Draškovič.

»Imam-li pravico jo izdati,« sem se sama vpraševala ter si odgovorila, da je nimam.

»Povejte, ali ste jo kaj videli — veste-li kaj?« je nestrpno izpraševal Draškovič.

»Ne, ne vem,« sem mu odgovorila.

Naposled se je Draškovič vendarle naveličal in odšel, in zopet sem bila sama.

Torej je vendar šla, sem si mislila, in bilo mi je hudo.

Razmišljena sem hodila po sobi, postajala pri oknu in premišljevala vse dogodke prejšnjega dne.

Moj Bog, koliko je pač prebila ta uboga Vera. Tožila mi je sicer malokdaj, a vedela sem vendar, da ni srečna. Premišljevala sem, kako različno deli usoda svoje darove; Veri n. pr. je bila dala, kar more osrečiti: blago dušo, plemenito srce in lepo zunanost, a vendar ni bila srečna . . .

Okoli desetih dopoldne zaslišim zopet ropot pred vrati svoje sobe in sama pohitim odpirat, a prestrašim se, ko ugledam Draškovičevo hišno pred seboj, blede ko zid.

»Kaj pa je, za božjo voljo?!«

»Takoј pridite k nam — grozna nesreča, gospa . . .«

Meni je legla težka slutnja na srce. V naglici oblečem plašč in zdirjam po dežju k Draškovičevim . . .

»Zgoraj v gospejni sobi« — zajecelja hišna, ko sem jo pogledala v veži.

Zletim po stopnicah, po hodniku ter planem v sobo. Kolena so se mi šibila, in hitro sem morala sesti na bližnji stol.

Črez postelj je ležala Vera, oblečena, kakor je bila prejšnji dan pri meni, a vsa mokra in blatna in — brez življenja. Policijski komisar je stal zraven nje in zdravnik, Draškovič pa je slonel pri mizi in topo zrl predse.

»Samomor — nedvomno« je dejal zdravnik in odpenjal Veri plašč.

Obleka je bila okrvavljena, lasje zmršeni, a mrtvaški obraz miren in veličasten. Zgornja ustnica je bila privzdignjena, in videli so se mali, beli zobje. Vsa ta vitka, lepa postava brez življenja, strta in uničena, ležeča na postelji je bila neizrečno mila in otožna: bela, fina polt, pod katero pa se ni več pretakala kri, krvave, goste obrvi nad zaklopljenimi očmi — a vse to v okviru mokre, blatne obleke — to je bilo tako žalostno, da mi je trgalo srce . . .

»V logu so jo ravnokar našli ter policiji naznanili. Kot soprogo čislanega meščana smo jo takoj semkaj prepeljali« . . . tako nam je poročal komisar.

Draškovič pa je klical nad hišno:

»Konjaka mi prinesi takoj! Slabo mi je do duše! No, kaj se obotavljaš? Konjaka, konjaka!«

Mene je bolelo srce.

Zunaj je nalival dež, se usipal tudi tedaj, ko so odpeljali Vero na pokopališče. Niso je pokopali z zvonjenjem niti z duhovnikom.

O vi pusti, tožni, deževni jesenski dnevi, kako mi segate v dušo, kako mi trgate srce! Tako sivi ste, tako prazni, tako dolgi! Zjutraj se jamete mračiti in potem umira od jutra do večera vaš medli, žalostni svet.

Ti sivo, pusto deževje, ne mori mi duše s svojim enakomernim šumom, s svojo mrzlo, neprijetno vlago! — Sovražim te! —

Vseučilišče v Ljubljani.

Spisal dr. Milivoj Savič.¹⁾

ko premišljujemo težnje za ljubljansko vseučilišče, katero je sedaj na dnevnem redu in mora ostati dotlej, dokler se ne odloči na to ali ono stran, tedaj nam nehote stopi pred oči celi kompleks naših narodnih postulatov. Od 1848. l. nam je zajamčena »svoboda«, od 1860. l. »ustava«; izza tega leta pošiljamo navdušeni poslance v parlament, a oni nam vedno in vedno poročajo ali tudi ne poročajo o svojem »delovanju«. Neko dobro posledico je povzročila ustava, namreč to, da se je povišal kredit vlade ter države spričo državlanskega poročstva. No mi Slovenci smo imeli z drugimi »manje vrednimi« narodi avstrijskimi vred doslej bore malo dobička od ustave . . .

Toda kaj bomo tožili? Tožbe same ne pomagajo nič. Poglejmo si brez strahu ves svoj položaj, celo slovensko vprašanje, ki se nam zlasti sedaj zopet vsiljuje z vseučiliškim vprašanjem vred. Sicer se pri tem ne bomo mogli povsem izogniti političnemu razmotrovanju, toda postavimo se takoj izprva na višje filozofsko stališče. —

Za globlje razmotrovanje o univerzi nam treba poseči nekoliko dalje. —

¹⁾ Iz početka sem bil namenjen sestaviti tudi zgodovinski razvoj našega vseučiliškega vprašanja; bolj pa ko sem o tem razmišljeval, bolj sem čutil nedostatek pragmatične kulturne in politične povestnice našega naroda, zlasti od francoske revolucije dalje. Šele kadar naši povestničarji to vrzel zamaše, bode možen nepretrgan pregled tega vprašanja. Glede statističnih podatkov pa se je v novjšem času pri nas, hvala Bogu, toliko storilo, da jaz ne bi mogel menda nič posebnega dodati, temveč le objavljene članke premlevati. Tu nam je zlasti na misli izvrstna spomenica, ki je bila nedavno izročena naučnemu ministrstvu po državnem zboru (gl. »Slov. Narod« z dne 19. oktobra t. l. in sl.) in pa utemeljevanje dr. Majarona glede ustanovitve slov. vseučilišča v deželni zbori kranjskem dne 11. februarja 1898. l.; omeniti bi bilo treba tudi govora gg. Voduška in Majcna na letošnjem shodu velikošolskem (gl. »Slov. Narod« z dne 24. avg. 1898), dalje spis g. Sotlana v »Novi Dobi« br. 3., moj članek v »Slov. Narodu« z dne 3. novembra 1898 i. t. d. Zanimivo in preimeno je dejstvo, da je »faktično« v Ljubljani od l. 1810. do 1813. delovala popolna akademija (univerza), in da še v l. 1848. nahajamo na istem mestu filozofsko, teološko ter medicinsko-kirurško šolo, katerim sta se l. 1848. pridružili tudi dve slovenski stolici za avstrijsko kriminalno civilno pravo (prim. navedeno »spomenico«).

Takšno kulturno podjetje, kakršno je vseučilišče, je možno le tam, kjer se vse sile narodove razvijajo svobodno; tak razvoj pa je zopet le možen v urejeni državi. V urejeni, moderni državi smo, hvala Bogu, toda naše narodne sile se ne morejo svobodno razvijati, niti gmotne, niti duševne; kajti naši odločilni državniki so se vedno, tudi odkar je ustava v veljavi, držali le Macchiavellijevih načel, ne pa načel pravega politika, kakor jih je tako jasno očrtal že pred več nego dvetisoč leti nedosežni Aristotel. Macchiavellijev »Il principe« daje še vedno signaturo našemu javnemu življenju; to mi vsi, katerim je usoda naklonila, da smo udje »manj vrednih« narodov, vidimo, slišimo in čutimo v gmotnem in duševnem pogledu.

To vse se dogaja izza l. 1867. Toda zapadni slovanski narodi se tega svojega položaja izprva niso niti prav zavedali; celo Palacký je šele po dolgih bridkih izkušnjah malo pred 1867. l. spoznal in izprevidel, kam vse meri. In ker se omenjeni neugodni položaj zapadnih avstrijskih Slovanov doslej ni bistveno izpremenil, tedaj je dandanes, ko se nagiblje l. 1898. h koncu, vprašanje: »Kaj bode z nami?« takisto pereče, kakor je bilo tačas, ko ga je zastavil dalekovidni Palacký...

Trije veliki kulturni tipi so v Evropi: romanski, germanski in slovanski. Sociološka resnica pa je, da se veliko sil gubi in mnogo škode nastaja vselej in povsod, kjer udarjajo raznolični kulturni, bolj ali manj si nasprotni tipi drug ob drugega.

Malo slovensko ozemlje pa je vprav bojišče vseh treh kulturnih tipov — s tem je povedano vse.

Bojišče, pravimo s premislekom, in ne gostoljubno in prijazno torišče skupne evropske civilizacije. Zakaj je tako, zakaj toli sovražno pljuskuje in udarjajo valovi različnih kultur drug ob drugega, tega ne bomo tukaj preiskovali, to zagonetko prepuščamo sociologom, ki je doslej poleg vse bistrčnosti niso rešili; faktum je, da naša soseda brezobzirno izkoriščata svojo premoč in da navalujeta na nas z gmotno in duševno presilo, da nas tuja obrtnost in trgovina vedno huje oklepata in kruto ovirata naravni razvoj naših narodnih sil. Tlak pa zbuja po naravnem potu protitlak — to ni samo fiziški, ampak tudi moralni zakon, ki ima svojo veljavo ne le v razmerju posameznikov, nego tudi v življenju celih narodov.

Da Slovenci sami zase nismo kos presilnemu fiziškemu in kulturnemu navalu, to je pač jasno; zato pa ali vpijemo po ravnopravnosti in pravici, ali pa si iščemo jačjih prirodnih zaveznikov. Na ravnopravnost se sklicujemo že mnogo let — zaman; to sklicevanje

ima sploh samo pomen in uspeh v ugodnih političnih odnošajih, sicer pa je naivno in čisto brezuspešno; predolgo smo že tolažili narod z ravnopravnostjo, »ki nam gre po božjih in človeških pravicah«; poleg vseh protestov naših narodnih voditeljev naš narod nazaduje in slabeva vsestransko, in od same dobrote »božjih in človeških pravic« ga bode skoraj konec. Ali ne vemo ali pa si nalašč prikrivamo, da nam niti najprijaznejša vlada ne more pomagati, dokler je mogočni in velikanski nje birokratski aparat v rokah naših narodnih nasprotnikov. In tako se dogaja — ne da bi mi mogli zabraniti — da presilni sosed otimlje našim kmetičem slamnate koče ter si na njih mestu gradi svoje tovarne. In v tem bednem položaju nam niti nič ne morejo pomagati naši sokrvniki na jugu, ki so sicer res v ugodnejših političnih razmerah, a so v socialno-kulturnem pogledu na veliko nižjem stališču nego mi, tako da poleg vseh neugodnosti vendar mi eksportujemo njim dokaj inteligence, a ne narobe oni k nam...

In vendar, vkljub tem žalostnim našim zunanjim in notranjim razmeram, vkljub silnemu, že več nego tisoč let trajajočemu pritisku premočnejših sosedov se iz naših dežel slišijo kreпки glasovi po slovenski izobrazbi, slovenski prosveti — po slovenskem vseučilišču.

Ti pojavi so silno imenitni in veseli; značijo, da naše ljudstvo še vedno hrani zdravo, pristno jedro narodnega značaja. Germansko-romanska kultura in nekultura se je skozi stoletja vlivala našemu ubožnemu, nekulturnemu ljudstvu, a naše preprosto ljudstvo se je je izza Tasila in Valhuna instinktivno, po nekakem prirodnem nagonu vedno izogibalo in se je še dandanes izogiba in se ji ustavlja, akoprav se naša inteligenca skoro potaplja v nje mogočnih valovih, prav kakor je plemstvo naše najpreje pustilo na cedilu preproste svoje rojake ter se vdalo frankovsko-bavarskemu vplivu. Toda na čast naši inteligenci treba priznati, da se le-ta, ko si je pribavila višjo izobrazbo v tuji — nemški, italijanski — obliki, dandanes pošteno trudi, da bi pridobljeno omiko prelila v domačo obliko ter jo oživila z narodnim duhom; in v ti prenovljeni, narodni obliki podaja naša inteligenca tujo, zapadno-evropsko prosveto milemu narodu, hoteč le-tega privedi k onemu smotru, ki mu je namenjen od prirode. Vkljub vsemu blesku zapadne kulture se i našemu narodu i inteligenci naši zbuja hrepenenje po samorodni kulturi; zlasti našemu prostemu narodu, ki še ni oblizan od moderne zapadnjaške kulture, mrzi nasilstvo in brezobzirni individualizem, ki je značilen beleg one kulture; v srcih preprostih Slovencev še žari ljubezen do bližnjega in altruizem, ki je bistven znak slovanske kulture. S tem je pa

tudi jasno obeleženo našega naroda stališče med trojimi evropskimi kulturnimi tipi: naš narod ne more biti nič drugega nego to, kar je: slovanski in njegova kultura ne drugačna nego slovanska...

Razume se, da se naš narod v trdem boju za obstanek, ki se med celimi narodi takisto kruto bije kakor med posamezniki, ne more ohraniti svojega bistva drugače nego z delom in s prosveto; ustavljamo se uspešno škodljivim tujim vplivom le tedaj, če je vsaki izmed nas ali vsaj večina izmed nas — narodna masa — vsaj toliko naobražena, kakor so naši sosedje; kulturno delo bode Čehom spas, je vedno poudarjal Palacký — kulturno delo bo tudi naš edini spas. Zato pa hočemo vseučilišče.

Ali naj navedem razloge za to po »božjih in človeških pravicah« upravičeno zahtevo? Ali naj analizujem, kako zgodovinsko pravico imamo do vseučilišča? kako prirodno? kako z avstrijskega stališča? To vse so storili naši ljudje, poklicani možje, že večkrat. Jaz samo pravim: pustite nas, mogotci, da se po svoje giblujemo! pustite nas, da se brez ovir razvijamo, da svobodno živimo! Tudi mi se hočemo — da govorimo z imenitnim Čehom — »narodno izžiti« ...

Nihče pač ne bo pričakoval, da bi Slovenci sami tekmovali z Nemci, Angleži, Rusi i. dr. na kulturnem in svetovnem polju. Toda nas ni sram, da smo — mali Slovenci; če smo mali in slabi, no, potem nas pa ne zavirajte, da bomo kdaj tudi veliki in mogočni — veliki in mogočni po načinu, ki nam ga je odkazala priroda in previdnost božja!

Da pa se prirodni etiški smoter našemu narodu zopet jasno pokaže, da bode le-ta deležen prave, sebi primerne kulture in sreče, prave svetovne sile in slave — to bode baš zadača ljubljanskega vseučilišča!

»Naša univerza« ni prazno geslo, s katerim bi si ta ali oni častihlepnik ali koristolovec hotel pridobiti popularnost v svoje sebične namene; »naša univerza« tudi ni bojni krik za fanatizovanje lenih mas, »naša univerza« je izraz kulturnih in etiških, gmotnih in duševnih interesov našega naroda. — Poleg vsega tega se dobro zavedamo svojega neugodnega stališča, ki je liki tristranska piramida naklonjeno na trojno kulturno polje, tako da naši izobraženci brez posebne težave lahko zdrknejo na eno ali drugo ali tretje polje in je res velika večina njih doslej polzela in se potapljala v germanščini in romanščini; niti si ne zavezujemo oči in ne zapiramo ušes nasproti resnici, da gotove granice in pokrajine posredujejo prehod od enega kulturnega tipa k drugemu, in da je baš slovenska zemlja

na taki granici ali celo na tromeji različnih kulturnih vplivov, in zagadelj radi priznavamo, da bo ljubljanska univerza kolikor toliko odprta romansko-germanskemu kulturnemu vplivu. Poleg vsega tega pa smo vendarle prepričani, da bomo svojemu vseučilišču udarili svoj pečat na podlagi dosedanjega svojega kulturnega dela; a naobratno bo bodoče naše vseučilišče mogočno pospeševalo in razvijalo specifiški značaj naše kulture ter ji pomagalo, da se bolj in bolj osamosvoji ter reši romanskega in germanskega jerobstva, približujoč jo kulturi drugih slovanskih narodov ter ustvarjajoč na ta način slovensko vrsto splošnega slovanskega kulturnega tipa . . .

Seveda se ne smemo varati, da ostanejo brezuspešni vsi naši akademiški pozivi na moralno čuvstvovanje današnjih mogotcev, češ, naj nam vendar puste svobodni razvoj — brezuspešni, ker moderna zapadnjaška politika ne pozna morale v javnosti; treba bo še mnogo boja, trdega boja, in boriti se nam bo z istim orožjem, ki rabi našim gospodarjem. Toda pri tem bojevanju vendar ne pozabimo, da naj-solidnejše orožje je naporno kulturno delo, ki bodi naše geslo, in pa nikdar ne izgubimo iz oči velikega smotra slovenske kulture: altruizma. Na surovo stališče golega nasilja se ne ponižajmo; zmagamo trajno le tedaj, če spejemo za velikim etiškim smotrom z etiškiimi sredstvi . . .

Najhujše nasprotnikovo orožje, s katerim nas zasekava v živo, je njegova razvita obrtnost, trgovina in duševna nadvlada. Zagadelj pa je takisto važna kakor univerza gospodarska naša emancipacija. To so bistro uvideli najrazsodnejši izmed čeških in poljskih politikov ter so res že vsaj zasnovali, kakor se čuje, v naši monarhiji nekaj slovanske gospodarske politike v velikem slogu. Da pa bode ta gospodarsko-politiška zasnova uspešna, k temu treba malo več nego dosedanje šablonske vede, ki si jo pridobi naše razumništvo po izvoženem tiru gimnazijske in velikošolske izobrazbe; dokler si ne prisvojimo znanosti in spretnosti v modernem finančnem gospodarstvu, dokler v tem pogledu ne umemo vsaj del tega, kar mojstri-židje, dotlej bomo inferiorni i gmotno i duševno; saj vidimo, da usodo milijonov evropskih narodov odločuje peščica milijonarjev ali milijardarjev, ki so si svoje imetje pridobili le s finančnimi operacijami; in tako tudi nad slovanskimi množicami gospodujejo ekonomsko premetení sosedje . . .

Hkratu z gospodarsko emancipacijo pa se mora pričeti duševna emancipacija. Da se pa uspešno zvrši duševna osamosvojitev, brez katere se gospodarska niti misliti ne da, baš to bode namen naše

univerze! Da nam nemška vseučilišča za naše razmere ne zadostujejo, je razen drugod že navedenih razlogov razvidno tudi iz tega dejstva, da smo izmed vseh Slovanov v Avstriji zlasti mi Slovenci že po svoji prirodni legi poklicani, da posredujemo med zapadnjaškim svetom in slovanskim jugom in iztokom; in če je res, da je Avstrije prihodnost na jugu in iztoku, tedaj se ne da tajiti, da bomo baš Slovenci prevažen faktor pri ti kulturni misiji avstrijske monarhije. A ne dajmo si izviti iz rok te imenitne naloge, ki še čaka našega sicer tako malo upoštevanega naroda, nego se že sedaj pripravljajmo nanjo z vso resnobo in z največjim naporom; in eno izmed najimenitnejših sredstev, da se usposobimo za to kulturno misijo, bode — naše vseučilišče . . . Saj vidimo, kako navaljujejo Nemci iz vseh nemških pokrajin na iztok in v Srbski, Bolgarski, Turški in celo v Palestini pridobivajo tla za svojo obrtnost in trgovino; seznanjajo se v ta namen ne samo s slovanskim pismom in slovstvom, ampak tudi s turškim, arabskim, armenskim, perzijskim, in s ponosom so poudarjali nemški časniki o potovanju nemškega cesarja v Palestino, da nemška kolonija v Carigradu ni samo najštevilnejša nego tudi najuglednejša.

Res so naši državniki doslej bili vedno tako nespametni, da so sicer spoznali, da Avstrija naravski gravituj proti jugovzhodu ter pomikaj svoje težišče v ti smeri, a spričo nepremagljive slavofobije niso hoteli priznati, da v celi Avstriji za omenjeno misijo ni prikladnejših pionirjev, nego so vprav Slovenci baš spričo svojega položaja na meji treh glavnih evropskih kulturnih tokov. Dočim se z ogromno rusko literaturo, z rusko znanostjo in umetnostjo, ki je v mnogih ozirih že prekosila bogastvo germansko-romanskega duha, prav pridno bavijo in iz nje črpajo Nemci v Berlinu, Angleži v Londonu in Francozi v Parizu, so nam Čehom in Slovencem naši nemški gospodarji šteli tako zabavo v greh ter jo celo stigmatizovali z mrzkim, hudobnim nadevkom »panslavizma«, ki je v sredi tako prazen kakor strah, a okolo kraja ga nič ni, vendar pa je našim neprijateljem dobro došel, da ga nekaj iz hudomušnosti, nekaj pa iz babjevernosti in radi slabe vesti izkoriščajo proti nam kakor rimske matere Hanibalov strah. Hvala Bogu, tudi panslavizem je samo še za politične otroke, in prav je, da se Čehi in Slovenci brez obzira na neprijateljske denunciacije sedaj intenzivneje seznanjajo z rusko mlado, prirodno-krepko prosveto in to tem lažje, in tem bolj brez skrbi, odkar so tudi odlóčilni krogi spoznali, da so češki in slovenski interesi popolnoma identni z avstrijskimi in se le-ti tudi ne križajo več z ruskimi . . . To zbliževanje naših prosvetnih teženj s kulturo

drugih slovanskih rodov bo izmed glavnih zadač ljubljanskega vseučilišča, a le-tega ustanovitev bi bila začetek našega preporoda, naše renesanse!

Ljubljansko vseučilišče! S svetim pismom bi lahko rekli: »Ljubljana, bela Ljubljana! ti nisi izmed najmanjših mojih hčera.« Važna zadača ti je usojena! Ti si naravno izhodišče iz germanskega in romanskega sveta na slovanski jug in iztok! Po tvojih tleh — mimo starodavne Emone — so hrumeli Gotje i Huni i Vandali v solnčno Italijo, in mimo tebe meri zapadnjaška struja na iztok — »Drang nach Osten!« Do tebe je, Emona-Ljubljana, da ne ostaneš otok v ti struji, nego da se kar najbolj okoristiš s svojim ugodnim položajem!

Zimska silhueta.

Zgora črez plan — s poljan v gore
Snežene megle se pode.

Drse po gladkih tleh sani —
Za njimi gladen vran kriči ...

Ah, srečni pari v njih sede,
Skrivaj si stiskajo roke ...

Na drsališču par in par
Frči ko veter v kolobar ...

Gori v očeh jim vroča strast,
Igra krog ust bohotna slast ...

A vdova v bajtici čepi,
Obupno v mrzlo peč strmi.

Srce ji trga glad otrok —
Peščice moke ni za sok ...

I. N. Resman.

Kadar smrt mi grob izkoplje.

Kadar smrt mi grob izkoplje,
Vanj vrzite listov velih;
Spomnite se drobnih pesmi
Z mojim srcem vred zvenelih! —

Na gomilo položite
Trnjev venec s cvetko malo;
Naj spominja vas življenja,
Ki en sam je cvet pognalo! —

Prisadite dve cipresi,
Eno spredaj, drugo zadej,
Kot spomin na zvesti srci,
Ki ljubili sta brez nadej.

In gomili okrašeni
Ni-li treba spomenika?
Zanj darove nabirajte!
Ko njih vsota bo velika,

Razdelite jo ubogim:
Brat, recite, bratu nudi.
Dražji bode spomenik mi
V živih srcih ko na grudi —

Sigma.

Rezika.

Spisala Zofija Kvedrova.

e, he, oče Pegan! Kako pa pazite na Reziko?« je ogoril mlad fant starikavega moža v zamazani delavski obleki.

»Kaj praviš?« se je odzval le-ta ter je malo nejevoljno pogledal fantinu v obraz.

»Kaj pravim! Kaj drugega, nego da ste mi res dober, prav dober oče, če pustite hčeri, da se takisto peča s tistim našim nadpaznikom, ki ima vas tako na piki. Ha, ha! Menda je zato tako robat z vami, ker je z Reziko bolj sladak«, se je smejal mladenič surovo.

Staremu Peganu so se zaiskrile oči pod košatimi sivimi obrvmi, in roka se mu je stisnila v pest.

»Fant, pazi se — stari Pegan ne pozna dosti šal, in moja hči je predobra, da bi jo tak nebodigatreba vlekel črez zobe!«

»Nebodigatreba! No, no, menil sem, da se zlepa pomenim z vami; če pa nočete, je pa tudi dobro! — Sicer pa dobite morda kmalu kakega nebodigatreba v hišo — vi in Rezika!«

Po teh besedah se je fant hitro obrnil ter izginil za bližnjim voglom, stari Pegan pa je pretil za njim:

»Naj te le dobim v pest — zrahljam ti kosti, da ti preide vse veselje, otresati svoj jezik nad poštenimi ljudmi!« —

Še vedno malo razburjen, je korakal proti domu, in njegove nagrbančene obrvi so pričale, da se ne snujejo vesele misli za starim, nagubanim čelom.

* * *

Bil je delavec, ubog delavec! Nikdar ni čutil nezadovoljnosti s svojim stanom, a zdaj v zadnjih dveh letih jo je čutil, bridko čutil. Prišel je nov nadpaznik od nekod iz Švice. Slovenskega ni znal skoro nič, a z delavci je postopal surovo do kraja. Stari Pegan je bil ob vsi svoji ubožnosti zaveden in postaven človek in od prejšnjih paznikov navajen ljudomilega ravnanja. A ta novi nadpaznik je delal z delavci kakor z živino. Drugi delavci niso imeli poguma, da bi se mu bili uprli, a stari Pegan ni mogel molčati, zato ga je Švicar še bolj gulil. Ko ne bi bil imel hčere, bi bil vse skupaj pustil, a zanj, za svojo Reziko, je pretrpel vse!

Rezika je bila jako šibko dekletce, in zato ni oče dovolil, da bi se bila mučila s težkim delom; gospodinjala mu je doma, mu nosila kosilo v tovarno in mu prala obleko. Bila je sicer šibka, a vendar lepa; nekaj gosposkega je bilo na nji, in Pegan jo je ljubil, kakor je sovražil Zipplerja, svojega nadzornika v tovarni . . .

Malo počasneje je pritiskal oni večer na kljuko vežnih duri nego sicer; neka neprijetna slutnja mu je bila legla na srce. In čudno — sedel je za mizo ter večerjal priljubljene žgance z zeljem, a danes pa mu niso nič šli v slast, in jedel je mehanski, ne da bi vedel, kaj deva v usta. Misli so mu nehote uhajale k temu, kar mu je bil malo prej namignil oni mladi delavec.

»Rezika — ne — ne morem verjeti!« —

Poklical jo je z imenom, in plaho je prišla iz kuhinje.

»Zakaj ne večerjaš z menoj?«

»Ne morem, ni mi dobro.«

Pogledal jo je, in zdela se mu je bleda in upadla.

»Pa vendar k meni sedi!«

Sedla je na klop k njemu, a ni mu pogledala v oči. Sedela sta tiho in zamišljeno. Hkratu je Pegan vprašal skoro boječe:

»Poznaš-li Zipplerja?«

Zardela je močno in plaho odgovorila:

»Poznam.«

Njega je pri ti besedici neka groznica izpreletela po životu — vedel je v istem trenutku, da je res, kar je trdil oni mladič.

»Poglej mi v oči!« je ukazal.

Povzdignila je svoje goste, temne obrvi in uprla velike vlažne oči vanj; a v istem trenutku jih je povescila, se mu vrgla na prsi in zaihtela:

»Oče, oče!« . . .

Njemu je tisti hip zaščemelo po kosteh; zdelo se mu je, da čuti, kako se mu nekaj groznega ujeda v dušo. Dvignil je roko, da bi jo pahnil od sebe, pa zasmilila se mu je v dno srca, in božajoče ji je pogladil lase.

»Je-li res?«

»Oče, res . . .«

Molče sta stala drug ob drugem. Nazadnje je on omahnil in se stokaje zgrudil na klop.

»Povej mi vse!« je jecljal.

In ona je stala pred njim in mu pripovedovala s solzami:

»Oh, oče, že dolgo je hodil za menoj, pa jaz ga nisem marala . . . bala sem se ga . . . Tedaj pred tremi meseci . . . ko ste se vi sprli z njim . . . je dejal, da vas spodi . . . če . . . in jaz . . . jaz sem se bala za vas . . .«

Molče je gledal v tla.

»Ali ga imaš rada, dekle?« je kriknil čez nekaj časa ter planil kvišku.

»Ne, ne« — je jokala ona; »nisem se ga mogla ubraniti. Dejal je tedaj . . . jaz sem bila sama doma . . . samo, če ga poljubim, potem vas pusti . . . in . . .«

»O ta volkodlak!«

»Pa spat pojdi, Rezika!« je dejal namah mehko, položil svojo žulavo, raskavo roko na njene mehke lase, potem pa je planil skozi vrata.

* * *

Drugi dan so našli delavci nadzornika Zipplerja ubitega pred tvornico, stari Pegan pa se je sam naznanil sodišču. — »Ni mi žal,« je ponavljal; »ubil mi je hčer!« — Rezika je res umrla, še preden so očeta odpeljali v Gradišče ob bistri Soči, kjer naj premišluje, kako se sme ali ne sme braniti čast svoje hčere . . .

Zipplerju pa so delavci položili na krsto ob svojih stroških nekaj vencev ter se »in corpore« udeležili pogreba — ali na višji migljaj, ali iz proste volje, o tem nočemo razsojati.

Bratu Josipu na grob.

(† 12. septembra 1898.)

Zavel vihar je s severa
Ko smrt hladan,
Drevil se dalje, dalje tja
Na južno stran.

Boječe, tožno zrl za njim
Sem čez gore: —
Ta sapa zadnji cvet požge! . . .
Gorje, gorje! . . .

In pal je cvet ko snežec bel,
Sred rahlih sanj se je osul — — —
Vihar raznese še pepel! . . .

O ne! to cvetje ne zamre,
V dom čistosti ga presade,
Z njim prestol božji okrase!

Ivan Šorli.

Ivan Ilešič, slaven vojak.

Spisal Fridolin Kavčič.

van Ilešič je bil porojen dne 1. dec. l. 1808. v Vilovljaku blizu Ptuja kot sin jako ubožnih kmetiških roditeljev. Početne šole je obiskoval v Ptuju, a svoje študije je nadaljeval v Mariboru, kjer so ga iz četrtega gimnazijskega razreda k vojakom potrdili. Služil je kot prostak pri domačem 47. pehotnem polku grofa Kinskega. Oče moj, kateri je bil na mariborski gimnaziji Ilešičev sošolec, ga je nekoč vprašal, kako da se v vojaški suknji počuti? Ilešič se je z veselim obrazom odrezal: »Zadovoljen sem, sedaj mi vsaj ni treba stradati; če je komisi kruh tudi trd, dober je pa le, in dovolj ga imam!«

Ilešič je že na gimnaziji slovel zaradi lepe pisave; spričo te so ga kmalu odredili v polkovno pisarnico, kjer je tudi za polkovnega imetnika grofa Kinskega pisaril tedenske izkaze. Baš ti krasno pisani izkazi so povzročili, da ga je grof Kinsky zahteval za svojega pisarja. Kinsky, ki je bil vojak stare avstrijske korenine, je kmalu spoznal vrline svojega pisarja; Ilešičevo lepo vedenje, njegova odkritosrčnost, nadarjenost in vrli značaj — vse to mu je pripomoglo, da ga je Kinsky dne 16. aprila l. 1841. po trinajstletnem službovanju imenoval za podlajtnanta v svojem polku.

V desetih letih je postal stotnik pri 53. polku (hrvaškem). L. 1853. mu je cesar podelil vojaški zaslužni križec. Ko je dne 9. decembra l. 1854. postal major, so ga premestili k 50. polku. Od tega polka je prišel kot podpolkovnik k polku barona Šokčevića št. 78. — Pri tem polku sem služil tudi jaz šest let, in starejši častniki so se Ilešiča še dobro spominjali. Tako mi je podpolkovnik Friderik vitez Schildenfeld pripovedoval, da je tačas, ko je bival 78. polk v Benetkah, prišla mati Ilešičeva, posetit svojega sina. Ilešič, takrat podpolkovnik, je vodil svojo osivelo mater, preprosto slovensko kmetico, pod pazduho po beneških ulicah. Že ta dogodbica ga nam kaže kot plemenitega moža . . .

Dne 9. julija l. 1862. je bil premeščen k štajerskemu polku št. 27., čigar poveljnik je bil vojvoda Württemberški. Tedaj se je udeležil Ilešič l. 1864. schleswig-holsteinske vojne ter je vodil v bitki pri Overseeju dne 6. februarja l. 1864. prvi bataljon z izredno hrabrostjo. Z silovitim navalom se je zapodil 1. bataljon v sovražnika in ga potisnil v Sankelmarkerjev gozd. Ilešiču je bil pri tem na-

skoku ustreljen konj, na katerem je jezdil, in tudi njega samega je težko ranila sovražna svinčenka.

Ko je bil dne 8. februarja polkovni poveljnik vojvoda Württemberski imenovan za generala, se je v pismeni odhodnici poslovil od svojega polka; pri tem se je Ilešiča tako-le spominjal: »Nach dem Gefechte bei Oversee habe ich, da der tapfere Herr Oberstlieutenant Johann Illeschütz an der Spitze meines Bataillons im Kampfe schwer verwundet worden war, das Regiments-Commando, selbst verwundet, der Führung des H. Major Baron Haugwitz übergeben . . .«

Že dne 8. februarja, dva dni po bitki pri Overseeju, je imenoval cesar Ilešiča brzojavnim potom za polkovnika in poveljnika 27. polka, toda ni mu bilo usojeno, da bi bil kdaj kot polkovnik svojemu polku načeloval . . . Dne 12. marcija istega leta mu je podelil cesar tudi red železne krone 3. reda. Veliki vojvoda meklenburški mu je pa poslal svoj vojaški zaslužni križec.

Z bojnega polja je nameraval ranjeni polkovnik Ilešič v domovino potovati, da bi se ondi izlečil; toda strašne bolečine so ga prisilile, da se je ustavil v Berlinu, kjer je že dne 13. junija umrl. Dne 17. junija mu je priredila berlinska pruska posadka veličasten vojaški izprevod. Pruski princ Albrecht, feldmaršal Wrangel, vsi v Berlinu nameščeni generali in častniki so spremili našega junaka na pokopališče . . .

Dne 25. novembra l. 1864. je došel 27. polk na povratku v Avstrijo v Berlin. Precej po dohodu v Berlin, naravnost s kolodvora je korakal polk na invalidsko pokopališče, kjer je bil pokopan Ilešič. Pruski invalidi so stali z gorečimi bakljami kot častna straža okolu groba. Grobni spomenik je bil z lavorovimi in hrastovimi venci nakičen. Polk se je ustavil pred spomenikom, godba je zasvirala žalostinko, in polkovni poveljnik je zapovedal: »k molitvi« . . .

Ta veličastni, ganljivi trenotek je ostal vsem navzočnim vojakom nepozaben, in marsikateremu njih so se porosile oči pri spominu na umrlega dičnega polkovnika, ki je bil v mladih letih slovenski pastir.

Ilešič je bil plemenit značaj, strog, a pravičen in dobrohoten oče svojim podložnikom, preprostega vojaškega vedenja. — Ko sem pred leti nabiral gradivo za Ilešičev življenjepis, sem se obrnil tudi do višjega častnika (Hrvata), ki je bil nekdaj Ilešičev podložnik, a tačas feldmaršallajtnant; prijazno mi je odgovoril, in ker nam njegovo pismo Ilešiča prav dobro označuje, sem si ga od konca do kraja zabeležil in ga o priliki na primernem mestu objavam.

Pruski generallajtnant Beyremann mi je sporočil, da je Ilešičev grob dobro oskrbljen. Poraščen je z zimzelenom. Grobni spomenik je 1 m 10 cm visoka, iz sivega mramorja izklesana kocka. Na zahodni strani ima napis: »Johann Illeschütz, k. k. oest. Oberst«. Pod napisom je izdolben križ in datum »13. Juni 1864«. Spodaj je v basreliefu izklesan lavorov venec.

Ironija.

Spisala Zofija Kvedrova.

pisarnici advokata dra. Ščetine je stal starikav kmet ter sramežljivo vrtel klobuk v roki.

»Oh, gospod, ali res ne bi mogli počakati s prodajo še kak mesec? Zdaj je ravno najslabši čas; čez kakega četrta leta bi dobil kje kaj denarja na posodo; prodal bi gozd in vse bi plačal. Sedaj pa res ne morem in ne morem. Zaradi borih petih sto goldinarjev me pa menda vendar ne boste spravili na boben. Prav lepo prosim, da še malo potrpite.«

»Ali, dragi moj! Povedal sem vam že, da to ni v moji roki. Vidite, jaz sem ravno tako odvisen od ljudi kakor drugi; kar mi naroče, to moram storiti. Mešiček je naročil, da se ne sme preložiti prodaja, in jaz moram storiti tako, kakor on zahteva.« —

»Moj Bog, moj Bog!«

»Verjamem vam, da vam je hudo, toda jaz res ne morem pomagati, če bi tudi rad. Pojdite še enkrat k Mešičku, mogoče se vendar omehča.«

»Pojdem. Pa z Bogom, gospod doktor! Ne zamerite, da vam delam sitnosti!«

»Z Bogom! Dobro opravite! Samo ne pozabite mi priti povedat, če Mešiček dovoli, da se prestavi. Prodaja bo že čez pet dni, in vložiti moram še prošnjo, da ne boste imeli stroškov, če pridejo k vam.«

Kmet je žalostno prikimal z glavo in odšel k Mešičku. Skrbelo ga je, in več nego enkrat se je ustavil po poti.

»Raje bi šel na Svete Višarje po bosih kolenih« — je godrnjal predse — »nego da imam take skrbi in taka pota!«

Pa prišel je slednjič vendar do visoke hiše bogatina Mešička. Še enkrat si je globoko oddahnil, zbral ves svoj pogum in stopil v kuhinjo, kjer je debelo kuharico prav ponižno vprašal, kje so gospod.

»Na onem koncu so« — je dejala, ga peljala po veži k drugim vratom, mu velela, naj si dobro osnaži črevlje, in mesto njega potrkala na vrata.

Neki debel, nerazumljiv glas je zarenčal notri, kuharica je odprla vrata ter odšla, kmet pa je boječe vstopil.

»Dober dan vam Bog daj« — je nagovoril vljudno debeluha-stega gospoda, ki je čepel za mizo.

»No?« — se je oglasil le-ta nejevoljno.

»Pri doktorju Ščetini sem bil. Dejal je, da bo čez pet dni prodaja.«

»Pa bi bili plačali.«

»Oh, gospod, saj bi bil rad, res rad. Pa zdaj je tako trda za denar. Samo nekaj mesecev če me še počakate; jeseni se mi bo že kaj prekrenilo, prodam nekaj lesa iz gozda . . .«

»To bi bili lahko storili že prej; jaz ne čakam več. Saj sem vas terjal štirinajst dni, preden sem tožil!«

»Oh, gospod, počakajte me vendar še malo, vsaj en mesec; otroke imam, družino . . .«

»He, he! Kaj me briga vaša družina! Denar hočem! Veste, kako je bilo, ko sem hotel kupiti konja od vas, onega sivega žrebička, he!? Ali ga niste prodali še tisti teden, ko sem ga jaz gledal, he!?«

»Ali, gospod, jaz sem dobil zanj stoinpetdeset goldinarjev, vi ste mi pa ponujali samo sedemdeset!«

»Meni nič mar! Zapomnil sem si!«

»Pa počakate me vendar, kaj ne, gospod?«

»Vraga bom čakal, ne vas!«

»Ali, gospod . . .«

»Ne delajte mi sitnosti, drugače pokličem hlapca. Kdo me sili, če nočem čakati?! Nihče! Denar hočem, drugega nič. Saj je moje, pošteno sem ga posodil, pošteno ga hočem nazaj!«

Kmet ga je še parkrat poskusil pregovoriti, a ker je postajal Mešiček čimdalje osornejši, je stisnil zobe in odšel.

Zvečer je bilo v slovenskem dnevniku čitati: »Za družbo sv. Cirila in Metoda so darovali: »Gospod Josip Mešiček 25 gld. Blagemu darovavcu gre še za to posebna hvala, ker je »to darilo že drugo v kratkem času.« Na koncu pa je bilo tiskano z raztegnjenim tiskom: »Bog živi vrlega rodoljuba in posnemovavce njegove!«

Da, da, Bog živi blage požrtvovalne rodoljube take vrste, kakor je gospod Mešiček, ali pa: Bog nas jih čuvaj!

Švedski pesnik — po rodu Slovenec.

Priobčil A. Aškerc.

(Dalje in konec.)

Grof Snoilsky mi je medtem poslal dosedaj na Slovenskem še neznano fotolitografsko sliko slovenskega predikanta Janeza Snoilškega, ki je bil zložil dve slovenski nabožni pesmi, in ki je umrl v Hernalsu leta 1617.

Portret kaže lepega, inteligentnega moža s polno brado.

Pod podobo so besede iz lista sv. apostola Pavla Tesaloničanom, kakor sem jih bil že omenil v zadnji številki »Zvonovi« . . . Prosil sem bil grofa Snoilškega tudi, naj mi pošlje prepis tiste diplome, s katero je bil kralj Matija vojaka Janeza Snoilškega povzdignil v plemiški stan. Toda grof Snoilsky mi je odgovoril, da ni truda vredno prepisovati te listine, ker ni v nji niti z besedico omenjen rojstni kraj Snoilškov. Dodal mi je pa opis plemiškega grba Snoilškovega; ker bi si vsaki čitatelj itak ne mogel prav predstaviti tega grba, zato naj raje oputim dotični opis . . . Nato sem tudi prostovoljno resignoval na dotični prepis diplome.

Toda nekaj drugega je bilo pri tem prišlo vmes. Grof Snoilsky piše sedaj ime svojega pradede, vojaka Janeza plem. Snoilškega, drugače nego v svojem prvem pismu iz Eisenacha; prej je bil pisal Snoilšek, sedaj pa: »Snoilszkhy«. Takoj sem mu razodel svoje dvome, če misli, da je Snoilszkhy in Snoilshik ena in ista oseba, ter če je prepričan, da je Snoilszkhy — Slovenec? Če gledamo ime »Snoilszkhy« z etimološkega stališča, to je seveda Snoilszkhy = Znojílski isto kakor Snoilšek = Znojíšek. Resnica! Toda jaz sem vendar nekoliko podvomil, češ, ime na -sky bi utegnilo biti n. pr. tudi poljsko . . . Da te moje pomisleke razprši, mi je pisal grof Snoilsky dne 29. m. m. posebno pismo, ki naj ga objavim tukaj v prevodu:

. . . »Vi menite torej, da bi utegnili neslovenska imenska končnica (-sky), ki jo nosi od kralja Matije plemeniti Snoilszkhy, dajati povod dvomom? Jaz mislim, da je čisto gotovo, da imamo tu eno in isto družino pred seboj. Saj je ime prepodobno! Razlika v končnici tudi ne pomenja dosti, če pomislimo, kako muhasta je bila ortografija XVII. stoletja. Težko je tudi, da bi bil nemški pisar poznal slovenske jezične oblike . . . Madjarsko to ime (Snoilszkhy) gotovo ni. Odkod naj bi bilo prišlo? Gotovo pa tudi ne izhaja s Poljskega, ker so živeli Švedi takrat v smrtnem so-

vraštvu s Poljaki. Najmočnejši dokaz pa nam podajajo švedske plemenske genealogije. Te so bile sestavljene v minolem stoletju po podatkih dotičnih (švedskih) družin samih. Sicer so ti podatki često pogrešni in nekritični; v tem slučaju pa jim smemo popolnoma verjeti, ker je izrečno zapisano: »Ta šele na Švedskem poplemeničeni (naturalizovani) minister-rezident Jur. pl. Snoilsky je sin nekega Janeza Snoilškega, profesorja v Heilbronnu.« Ta (profesor) je seveda Janez Snoilšek mlajši, čigar življenje nam je znano (iz raznih avtorjev). Genealogija ga le zamenjava z Janezom Snoilšekom starejšim, zakaj S. mlajši je bil z Jurjem S. iste starosti.

Dalje govore genealogije: Juri Snoilsky je bil ogrski plemič. Tu imate istega Janeza S., ki ga je bil kralj Matija povzdignil v plemiški stan kot izhodno točko! Genealoški podatki o heilbronskem Snoilšku, znanem Slovencu, so se morale vendar v zvezo spraviti s tistim Jurjem pl. Snoilskim, ki je nosil ogrsko, od kralja Matije mu podeljeno plemstvo. Poudarjam, da ta Juri pl. Snoilsky, bivši minister-rezident v Reznu (Regensburg), še ni bil grof; ta naslov je dobil šele njegov vnuk, admiral Janez pl. Snoilsky . . . Da so bile vse te osebe med seboj v sorodstvu, o tem sem popolnoma prepričan; samo to še ni dognano, čigav sin je bil Juri pl. Snoilsky. Je-li bil sin vojaka, ali duhovnika? V prvem slučaju je bil duhovnik (Janez S. starejši) njegov stric ali pa njegov ded.

Ogrsko plemstvo Janeza Snoilškega (Snoilška) vas, upam, ne moti. Saj to pomenja le, da je bil Matija kralj ogrski; pa saj je Kranjska tudi spadala pod Matijevo krono? . . .

Radoveden sem, kaj porečete o mojem dokazovanju . . .

Tako mi je bil pisal grof Snoilsky in tako sklepa svoje pismo, v katerem vnovič poudarja svoje slovensko pokolenje.

Preden končam, naj priobčim tukaj še mnenje slavnega preiskovavca naše reformacije, gospoda drja. Th. Elzeja. Naprosil sem ga bil, naj mi pove, če mu je kaj znano o sorodstvu švedskih grofov Snoilških z našimi predikanti Snoilški.

Dr. Elze je bil tako prijazen pa mi je odgovoril dne 9. oktobra iz Benetk tako:

» . . . Ko je bival (Janez Snoilšek namreč) v Turjaku, so pisali njegovo ime tudi »Hans Snagilschekh« in celo »Hans Snoilschekh«, drugače pa zmerom »Snoilschek« ali Snoilschik; Snoilschik se podpisuje tudi sam.

V drja. Maksa Hoffmana knjigi »Pfortner (Schulpfortner) Stammbuch 1543—1893, Berlin 1893, na strani 48., št. 97. stoji (Snoilšek)

dne 6. januarja 1584. l. tam (ko je bil prišel z Adamom Bohoričem star. v Wittenberg) vpisan kot »Johannes Schnolschik«, kjer pa je v oklepkih dostavljeno »**Snolski**«, kar spominja na **Snoilškega**. Toda, odkod prihaja ta pridevek? Ali je to dostavil inskribovanec sam?¹⁾ Mogoče je, da so to poljsko imensko obliko dostavili pozneje, in da so tu Snoilška zamenjavali s kakim Poljakom. Ali pa so jo povzročili švedski grofje sami? In opirajo ti svoj rod baš na to mesto? Kakor se mi je čuden zdel ta dostavek, tako neverjetno se mi vidi, da bi švedski grofje Snoilski izhajali od slovenskega evang. predikanta Snoilška. Še bolj neverjetno je, da bi bil kralj Matija predikanta Snoilška povzdignil v plemski stan. Če so torej podatki grofa Snoilškega resnični(!), potem ima v mislih kakega drugega²⁾ Snoilška kakor predikanta S.³⁾ Kakega drugega Snoilška pa jaz pri svojem večletnem preiskavanju na Kranjskem nikjer nisem bil našel.

Meritorno sodbo o vsem tem prepuščam našim slovenskim zgodovinarjem. Subjektivno pa sem popolnoma prepričan, da ima grof Snoilsky prav. Družina njegova je morala imeti gotovo tehtne razloge, da je osnovala svoj rodovnik na Slovencu Snoilšku. Ker je vnanja »slava« našega v preteklih dobah še bolj nego danes preziranega in teptanega slovenskega ljudstva ni mogla mamiti, je morala imeti familija pesnika grofa Snoilškega in mora imeti, kakor so razvideli čitatelji, še zdaj samo stvarne, zgodovinske razloge, da tako odločno proti vsem dvomom in pomislekom poudarja svoje slovensko pokolenje . . .

Sicer pa pogrofljena družina Znojilškov-Znojilskih ni edina slovenska družina na Švedskem. Gosp. prof. Butar je bil objavljal v »Izvestjih muzejskega društva« l. 1895. na str. 261. nastopno zanimivo črtico:

»Slovenski plemiči Nagerschigg. Mittheilungen der k. k. Central-Commission f. Kunst- und hist. Denkmale, 1896, str. 227, prinašajo člančič: »Der Stiegerhof bei Villach« (v resnici se ta nahaja pri Tehtniku blizu Sv. Štebna). To posestvo je imela nekdanja rodovina Nagerschigg, rodom iz Nagorice nad Podkloštom, kjer žive Slovenci protestantske vere. Prvotno se je imenovala ta rodovina Paul in imela gradiča »Nagerschiggghof« ter »Fuggerau«, sedaj pri »Ribiču«,

¹⁾ Prav lahko!

²⁾ Vojaka Snoilška . . .

³⁾ Tega Jan. Snoilška omenja po Elzeju seveda tudi dr. Glaser v »Zgodovini slov. slovstva« I. 122.

Opazka priobčevalca.

Priobčevalci.

Priobčevalci.

južno od Zilice. L. 1598. jo je povzdignil cesar Rudolf II. v plemiški stan z omenjenim predikatom. Najmlajši sin Volbanka Pavla, Zaharija, je moral zaradi vere z brati, otroki in nečaki zapustiti svoje posestvo in domovino ter se je preselil l. 1608. na Švedsko. Njegovi potomci žive še sedaj v Štokholmu kot švedski plemiči.«

Ko bi se le o vojak u, Janezu pl. Snoilšku¹⁾, moglo kaj več zvedeti!

¹⁾ Č. gospoda: župnik Vrhovnik in pa notar Rahné me opozarjata, da so na Kranjskem še ene Znojile, namreč v občini lukoviški v okraju kamniškem, v fari brdski. Gospod Vrhovnik tudi dostavlja: »V teh Znojilah se nahaja tudi hišno ime Znojilec (Snoiluz) že l. 1689« . . .

Priobčevalelj.

LISTEK.

Petdeset let na prestolu.

Jutri bode petdeset let, odkar je zasedel naš presvetli vladar prestol svojih slavnih pradedov.

Nebroju častivcev, ki se pohite poklanjat v teh slovesnih trenutkih Njega veličanstvu, osivelemu v vladarskih skrbih, pod zlato krono in škrlatnim plaščem, se pridružimo tudi mi — ne, kakor smo svoj čas namerjali, s slavnostno, ob izredni priliki na izreden način opremljeno, umetniški izdelano jubilejno številko, katero je preprečil kakor vse druge ponosno-vesele vdanostne pojave žalostnega spomina dogodek — nego zgolj z naslednjimi skromnimi vrsticami, pisanimi z našega posebnega stališča; a tudi te skromne vrstice postanejo — kakor vse druge spominščice o dolgem slavnem vladanju Njega veličanstva — nehote same ob sebi slavošpev preblagemu, premodremu vladarju. . . .

»Inter arma silent musae« — v svesti si te zlate resnice in hoteč biti zaščitnik gmotne in duševne prosvete svojih podanikov, pospeševavec obrtnosti in umetnosti, slovstva in vede, je hotel biti naš svetli cesar vedno tudi pravi mirovni vladar, in gotovo ni bila njegova krivda, da je ironija usode baš za njegovega vladanja provzročila, da so najhujši vnani in notranji viharji pretresali starodavno in staroslavno našo državo od enega konca do drugega; med bojnim gromom je zasedel prestol, a še večkrat pozneje je moral, dasi nerad, potegniti bojni meč. A iz teh krutih in ljutih viharjev je otela Njegova vladarska modrina nepoškodovano dediščino svojih prednikov . . .

Zakaj se teh vladarskih vrlin njegovih dotikamo mi, ki nam je zlasti pri srcu gojitev domače duševne prosvete? Zato, ker hočemo poudariti, kako je premodri vladar vedno stremil za mirom, želeč in hoteč, naj se v mirnem tekmovanju razvežejo vse sile raznih njegovi vladi potoženih narodov; in dasi načeloma ni nikoli s silno roko motil prirodnega razvoja narodnih sil, je vendar včasih kakor skrben oče, ki vse otroke enako ljubi, dobrohotno posegel vmes ter ščitil proti silnejšim mogotcem tudi šibkejše narodice — med njimi tudi

tudi Viktorju Hugou. — Govoreč o idealu, pravi: »U indiskom fakiru, u glupom turskom nizamu,¹⁾ koji se svaki dan klanja Bogu i Proroku, koji se svaki dan seča svoga tvorca i opija duhovnim zanosom, više ima ideala i duhovnega života, nego u prosvetljenom čivti kapitalističkoga društva, kome je sav ideal: trbuh i kesa«. Zakaj pa je nizam turški glup? Ako bi bil dejal »besni derviš«, bi imela pri-spodoba kaj smisla, ali zakaj bi bil nizam glup, tega ne umem; vsaj ne zato, ker se vsaki dan klanja Bogu in Proroku? — Ako misli g. Dragiša Stanojević resno, da je avstrijska vlada (saj to je menda ona carevina, o kateri govori na str. 6. in 7.) s širjenjem novega pravopisa Vukovega hotela podkopati pravoslavlje, potem ima mnogo naivnosti in bujno fantazijo. Baš pravoslavni Srbi v kneževini so se najbolj bali porepljenja, in kdor nasprotno trdi, postavlja istino na glavo.

Sicer pa nas ne zanimajo njegove opombe o spevu in prepevu Ariostovem, temveč druge pripomnje v njegovem pogovoru, ki so včasih prav originalne.

Na strani 21. trdi kar naravnost, da diftongov ni, češ, da se oba dif-tonška vokala sicer »sliveno« (zlito), a vendar dvozložno izgovarjata, in da je pogrešno računati dva vokala kot en zlog. To nasilno trpanje dveh vokalov v en zlog kvari ritem, in teh pogreškov da sta polna nemški in italijanski jezik... Nasproti temu si usojamo opomniti, da so diftongi popolnoma utemeljeni v glasoslovju, a govoriti o »slivenom ali ipak dvosložnom izgovarjanju dvaju vokala« je prazno cepidlačenje. Druga stvar je, da diftongi nikakor ne povišujejo jeziku lepote, in da torej nikakor ni odobravati onega stihotvorstva, ki dopušča »zev« med dvema besedama, od katerih se ena končuje z vokalom, druga začenja z vokalom.²⁾

Tudi v ti trditvi se strinjamo s pisateljem, da bi se morali naši pesniki ogibati takega besedosledja, da se prejšnja beseda končuje na več konsonantov in druga začenja z več konsonanti n. pr. »čist zvon«, »radost, slava«; take besede, kakor sta »čist« in »radost«, naj pridejo pred besede, ki se začneta z vokalom ali vsaj s takim soglasnikom, pred katerim jih je lahko izgovarjati.

Srbski jezik je jako ritmiški, ker ima mnogo naglasov; zato ni težko delati stihov. Stari klasični jeziki so imeli malo ritma; kdor je torej besede znal razvrščati v primeren ritem, ta je bil pesnik. Pri Srbih (in tudi Slovencih) ima jezik dosti ritma, zato ni težko delati stihov; ker pa vsakdanja stvar nima cenc, zato je treba srbskim stihom »slika« (t. j. »rime«). V tem obziru pa so srbski pesniki »razmaženi« (razvajeni) na veliko škodo srbskega stiha in srbskega jezika, ki ga mrcvarijo. Krivi sta temu nemarnost vobče, posebno pa kritika, ki se ne dotika teh stvari, ker je v Srbih navada, da se mojstrski vzajemno klevetajo, ali pa vzajemno slavijo... Tout comme chez nous! Tudi mi Slovenci imamo malo nepristrastne, objektivne, strokovnjaške kritike. Zatorej se posebno mlajši pesniki posmehujejo »formalistom«, in vendar je pesniška oblika bistveni del vsake umotvorine. G. Stanojević je svojih 39.000 tisoč stihov z malimi izjemami po svojih strogih zakonih rimanja dovršil.

¹⁾ Ta beseda pomenja »vojaštvo«; menda je hotel reči »insanu«=ljudstvu.

²⁾ O tem je glede slovenske poezije pravo zadel Škrabec, priporočujoč našim pesnikom sinicezo mesto hiata, a dosedaj so bile njegove besede glas vpijočega v puščavi; se pač vidi, da naši pesniki zlagajo pri pisalni mizi svoje verze, ki so zategadelj preračunjeni bolj za oči nego za ušesa... Ured.

poštenjaka napram Levstiku, in čudno je, da je med njim in Levstikom, ki ni bil nič manj čudak, vladala harmonija ves čas njiju sodelovanja do Levstikove smrti. —

O pokojnikovem življenju smo posneli iz tukajšnjega uradnega lista z dne 7. m. m. naslednje podatke. G. Muys je bil rojen v Crefeldu v Porenski, je po-hajal vseučilišče v Bonnu, kjer se je tudi po dovršenih naukih habilitoval za privatnega docenta ter je predaval iz svetovne zgodovine; a l. 1859. ga je te-danji naučni minister grof Leo Thun pozval na vseučilišče v Lvov. Le-tu je bil Muys štiri leta redni javni profesor svetovne zgodovine. Leta 1865. je bil imenovan za predstojnika tedanje licealne knjižnice v Ljubljani, je dobil »ad personam« naslov c. kr. knjižničarja ter je ostal v ti službi dotlej, dokler je meseca avgusta l. 1897. stopil v zasluženi pokoj. — Dr. Muys je bil sploh jako učen mož; učenjaški je bil proučil več jezikov, poleg nemščine tudi hebrejščino, grščino, latinščino, francoščino, španščino, angleščino, holandsščino. A tudi v drugih strokah, zlasti v zgodovini je bil temeljito podkovan. Izredno je bilo tudi njegovo bibliografsko znanje, spričo katerega je bil zlasti sposoben, da je po-polnoma uredil izročeno mu ljubljansko knjižnico, pomnoženo pred več nego sto leti z obilimi knjižnimi zakladi tačas odpravljenih kranjskih samostanov; in kot večš strokovnjak je tudi strokovnjaški popolnjeval ljubljansko knjižnico, zlasti odkar mu je bila pomnožena državna dotacija. — Tako piše Laibacherični poročevavec; vendar se nam zdi, kolikor smo moža poznali, da je bil baš kot knjižničar prevelik pedantin da je premalo uvaževal, kako ulogobi morala igrati ljubljanska knjižnica kot najimenitnejši ali pravzaprav skoro edini knjižni zavod slovenski; dal Bog, da bi njegovi nasledniki bolje spoznali ta pomen knjižnice ljubljanske! — Sicer pa, »de mortuis nil nisi bene«, in tako naj po Laibacheričnem poročilu samo še pripomnimo, da je bil pogreb splošno čislancega in spoštovanega pokojnika veličasten ter se je vršil ob mnogobrojni udeležbi.

Družbe sv. Mohorja knjižni dar za l. 1898. je krasen. Članovi prejmo razen vsakoletnih knjig (Koledar za l. 1899., Slovenskih večernic 51. zvezek) in nadaljevanja večjih zbornikov (Lampetovih »zgodb sv. pisma« 5. snopič in Rohrmanovega »poljedelstva« 2. snopič) še »ve-liko katekizem ali krščanski nauk«, katerega »izvirnik so potrdili vsi avstrijski škofje, zbrani na Dunaju dne 9. aprila 1894« in pa — piéce de ré-sistance letošnjega darila — prof. J. Apiha »spomenico ob 50letnici cesarjeve vlade«. »Naš cesar« — to je naslov spomenici — je na vnanje in notranje res krasno posvetilo slovenskega naroda presvetlemu našemu vladarju. Že vnanje lice je dostojno izredne slavnostne prilike, ki je porodila spomenico; kajti natisnjena je v veliki osmerki na finem papirju ter okrašena z mnogimi podobami, iz najboljših nemških del ali pa posnetimi po izvrstnih slikah in foto-grafijah, nekaj je pa tudi izvirnih podob (risali J. Germ, P. Markovič, J. Jager). A vsebina nikakor ni zaostala za vnanjo obliko. Že ime g. pisatelja, ki je znan po svoji trudoljubivosti, resnobi in vestnosti, nam je porok za »Na-šega cesarja« temeljitost; kdo bi bil med nami bolj sposoben opisati petdeset-letno vladanje z ozirom na Slovence negoli avtor imenitne knjige: »Slovenci in l. 1848«? Zato pa Apihova »spomenica« ni samo strokovnjaški, a vendar čisto poljudno in živo pisana slika veselih in žalostnih dni v dolgi vladarski dobi našega presvetlega cesarja, nego je obenem tudi verno zrcalo žalosti in veselja

premilega našega naroda, zgodovina »prve petdesetletne dobe slovenskega narodnega stremjenja«. Z eno besedo: Apihova spomenica »Naš cesar« je vprav monumentalno delo, s katerim si je dična naša družba vnovič osvetlila lice. — O ti ali oni izmed drugih letošnjih Mohorjevih knjig morda še prinesemo svoj čas obširnejšo oceno; za sedaj le še toliko, da tudi vse druge knjige so dostojne naslednice svojih prednic, čedne po vsebini in obliki, notranji in zunanji. Med leposlovnimi izdelki v »večernicah« in »koledarju« nahajamo poleg nekaterih novih imen tudi umotvore znanih in priznanih pisateljev in pesnikov, med njimi tudi nekaj Zvonovih (M. Opeka, A. Medved, Premec, P. Bohinjec, Fr. Meško, I. Trošt, J. Barlè, Žaljski, A. Koder itd.). — Napram toliki zaslužni hvali se nam zdi skoro malenkostna opomba, ki nam je na mislih in ki se tiče jezika. Želeti bi bilo namreč po našem mnenju, naj bi se tudi Mohorjevih knjig jezik v prihodnje popolnoma prilagodil Pleteršnikovi pisavi, katere se je oklenil tudi naš list in katera se sprejme po prof. Levca prireditvi tudi za uradno pisavo. S tem bi se preprečile tudi nedoslednosti v jeziku raznih Mohorjevih knjig istega leta, kakor se na pr. letos jezik v katekizmu malce razlikuje od drugih knjig. — Nadalje si usojam izraziti slavnemu odboru željo ali misel, ali ne bi bilo umestno po Lampetovem prevodu prirediti posebne izdaje ilustrovanega sv. pisma s samim besedilom brez razlage; po naših mislih bi sodila taka izdaja, ilustrovaná, čedno vezana, ne le v kmetiške kože, ampak tudi v sprejemnice slovenskih patricijev, kakor najdeš tudi po salonihih nemških katoličanov Alliolijevo sv. pismo z Dorčevimi ilustracijami; z obširnim, dostikrat suhoparnim komentarjem, katerega je čisto več nego besedila, pa si take salonske izdaje niti misliti ne moremo. Tudi ljudsko, ceneno izdajo bi trebalo prirediti po Lampetovem prevodu; saj katoliškega prevoda v knjigotrštvu niti dobiti ni, in laik, kateremu se je baviti s svetim pismom, si mora pomagati s prevodom angleške svetopisemske družbe. — Pohvaliti moramo slavno družbo pa še posebno radi točnosti, s katero pošilja vsako leto knjige svojim družabnikom, in katera bi bila lahko v zgled drugim sličnim zavodom slovenskim; baš tudi ta natančnost lepo priča o smotrovitem delovanju Mohorjevega odbora. Zategadelj pa se nam zdi popolnoma odveč, nadlegovati z »dobrimi sveti in nasveti« slavni odbor, ki je že vsestranski dokazal, da je popolnoma kos svoji nalogi, in nam ne preostaje drugzega, nego, kolikor je v naši moči, delovati na to, da se še poveča krog Mohorjevih družabnikov in da tudi prihodnje leto zopet naraste število Mohorjanov. Zategadelj pa se obračamo vnovič do svojih čitateljev, ki zvečine pripadajo »boljšim krogom«, z iskreno, nujno prošnjo, naj gotovo pristopijo, če še niso, dični družbi. Uverili smo se namreč, da jih je baš med našimi inteligentniki še mnogo, ki niso Mohorjani, ne iz brezbriznosti ali apatije, nego ker mislijo, da je Mohorjeva družba zlasti namenjena nižjemu narodu; a ta misel je kriva, nego naše geslo mora biti, da bodi vsaki zavedni Slovenec tudi član Mohorjeve družbe.

»Za vseučilišče v Ljubljani.« Spomenica. Izdal dr. Danilo Majaron. Izku-piček je namenjen »Naši Straži«. V Ljubljani. 1898. Samozaložba. Tiskali Blaz-nikovi nasledniki. — Vsebinsko te velevažne spomenice so prinašali preteklo poletje naši dnevniki. Spis razlaga temeljito, jasno in menda tudi za nasprotnike naših narodnih kulturnih teženj dovolj prepričevalno vse razloge, ki govore za to, da se čim preje ustanovi za slovenski narod tako potrebno vseučilišče v Ljubljani, ki je naravno narodno središče vseh po raznih deželah razkropljenih

Slovencev. Spomenica se je, kakor znano, že predložila na kompetentnem mestu na Dunaju. Sedaj bi bilo pa tudi treba, da se razširi med vse sloje našega naroda, da jo čitata gospod in kmet, meščan in vaščan, da jo preštudirajo zreli možje kakor naša učeča se mladina ter da si jo k srcu vzame tudi naše rodoljubno žensstvo! Vsebinsko te spomenice bi si moral osvojiti ves naš narod tako, da bi v nji izražene zahteve postala javna, občna volja, ki bi z elementarno močjo silila z vsemi pravnimi in ustavnimi sredstvi na to, da se nam dovoli, kar hočemo imeti. Ako hočemo veljati na svetu za moderno prosvetno ljudstvo, treba, da se naš lepi jezik glasi tudi z vseučiliške katedre, treba, da se v maternem jeziku izobražujejo naši juristi, filozofi in bogoslovci... Agitacija za vseučilišče prisili odločujoče činitelje pa tudi posredno, da se nam otvorijo čim preje neogibno potrebne slovenske srednje šole. Na delo! Vsaki narod je sam svoje bodočnosti — kovač.

A. Aškerc.

»Slovenische Dichter«. Pod tem naslovom je bil spisal naš rojak g. Selak v svojem v Sarajevu izhajajočem tedniku »Stimmen aus Bosnien« serijo feljtonov. Finočutni in duhoviti kritik je ocenjal v njih spise Prešernove, Stritarjeve, Levstikove, Gregorčičeve in Aškercove. — »Stimmen aus Bosnien« priporočamo našim rodoljubom, društvom in kavarnam.

* * *

Aškerc v švedščini. Znani, v našem mesečniku že večkrat omenjeni švedski pisktelj Alfred Jensen, je prevedel na švedski jezik doslej že štiri epske pesmi Aškercove, in to: »Pevčev grob« (=Songarens graf), potem pa tri indske legende: »Pramloč«, »Krišno« in »Grešnika« (=Syndaren). Te prevode je bil prinesel meseca sept. in okt. Göteborgski dnevnik »Handels-och Sjöfarts-Tidning«. V tem listu je bil g. Jensen tudi priobčil kratek feljton o Aškercu... O priliki ponatisnemo na tem mestu kateri prevod; o g. Jensenu, vrlem prijatelju Slovanov, pa izpregovorimo v »Zvonu« v kratkem kaj več.

»Martin Krpan« v nemškem prevodu. To imenitno Levstikovo humoresko, ki jo je bil pred leti na ruski jezik prevedel prof. Hostnik, je ponemčil g. Selak v letošnji, dne 15. oktobra izšli številki lista »Stimmen aus Bosnien«. Prevod je vzoren.

A. Aškerc.

Ilustrovaná slovenska poezija. Galerije slik domačih umetnikov mi Slovenci še nimamo. Pri nekem uglednem ljubljanskem meščanu, ki ve ceniti umetnost, pa sem videl pred kratkim nekaj takega, kar bi se smelo imenovati nekaj narodni slikohram v miniaturi. Dotični izobraženi meščan je znan s slikarjem Karpellusom, ki je ilustroval poezije Prešernove, pa je pri njem naročil celo vrsto zanimivih slik in risb. Nisem se mogel nagledati lepih podob, visečih po stenah. Štiri podobe predstavljajo prizore iz slovenskih narodnih pesmi; to so: »Pegam in Lamberge«, »Kralj Matjaž«, »Ravbar« in »Lepa Vida«. Karpellus je motive dotičnih epskih pesmi tako klasično upodobil, da bi jih ne bil mogel menda nobeden drug slikar boljše! Ko gledaš te slike drugo za drugo, se živo spominjaš lepih naših narodnih pesmi, in tu šele spoznaš, kak dragocen zaklad leži v teh na videz preprostih spevih za upodablajočega umetnika! — Izmed modernih pesmi naših je ilustroval Karpellus tri, namreč Prešernovega »Ribiča«, podpisaneve /legendi »Pramloč« in »Mea culpa« ter Gregorčičevega »Ujetega ptiča«. Poleg teh motivov sem videl še portret Erjavčev in pa oljnato sliko, ki predstavlja hip, ko ugleda Kolumb Ameriko. Zares zanimiv domač muzej!

A. Aškerc.

I. koncert Glasbene Matice. Spominu Nje veličanstva pokojne cesarice Elizabete je posvetila Glasbena Matica prvi svoj redni letošnji koncert. Združila je s tem svoje pevce in narodno občinstvo k žalni manifestaciji, ki je bila po svojem globokem učinku topel izraz resničnih lojalnih čustev. Pod vsega priznanja vrednim vodstvom g. prof. Hubada sta se izvršila »Žalobna koračnica«, zložena na smrt junaka po Beethovnu kot drugi del tretje njegove simfonije »Eroica«, in pa Mozartov »Rekviem«, skladbi, ki ju je Glasb. Matica proizvajala že v lanskem sezoni, a ponovila sedaj v duhu novega vodje. Proizvedba je bila izborna in dostojna prvega glasbenega zavoda slovenskega, uspešna, priča vestnega študija, pri katerem si je bil vsaki sodelujočih v svesti hvaležne svoje naloge. Posebno je omeniti zbor, ki se je odlikoval po brezhibnem, fino egalizovanem in strogo disciplinovanem petju, po katerem je zadobil mogočni rekviem pravi umetniški izraz globoke svoje vsebine. V solistih, gospicah Stropnicki in Radkiewiczzevi, članih ljubljanske opere, in gospodih Pacalu in Nosaliwiczu, članih dunajske opere, je imel zbor znamenite sotrudnike. Njih kvartet je plemenit, glasbeno strokovno izobražen, v glasovnem oziru blagodoneč in mladostno krepak. — Svoje dobro ime si je Glasbena Matica kot koncerten zavod na novo utrdila, in želimo ji pod zopetnim vodstvom g. prof. Hubada kar največ sijaja. —

—oe—

Slovensko gledališče. V zadnjih štirih tednih smo imeli pet dramatiških predstav. Najznamenitejša je bila Sardoujeva »Fedora«, ki so jo uprizorili dne 21. oktobra, in v kateri je nastopila kot gostinja odlična umetnica zagrebškega gledališča, gospa Borštnikova.

Je li nameraval Sardou tudi v »Fedori« ustvariti kaki igravki na ljubo paradno ulogo, kakor je to storil v mnogih drugih svojih dramah, nam ni znano; a če premislimo, v kako kontrastnih položajih nam kaže v ti drami glavno junakinjo, in kako obilo nudi uloga »Fedore« igravki priliko, pokazati svoje zmoglosti; če dalje upoštejemo, da je vse dejanje osredotočno v »Fedori«, in da služijo vse druge osebe, izimši morda edinega Ipanova, le bolj za štafažo: tedaj treba skoro reči, da je bil Sardou tudi, ko je pisal »Fedoro«, eden poglavitnih namenov, storiti uslugo kaki živeči igravki. Vendar Sardou navzlic temu ne moremo očitati, da ne bi bil pisal iz srčne potrebe; kajti akoravno je pisatelju tudi v »Fedori« kakor skoro v vseh drugih delih njegovih glavna stvar zunanost, akoravno njegova čudovita gledališka rutina, s katero nam predločuje zunanje dejanje, preveč prevladuje duševno življenje njegovih junakov, nahajamo vendarle v njegovih delih tudi obilico pristnih pojavov človeške duše in človeškega srca.

V »Fedori« nam je hotel podati Sardou tudi kos modernega ruskega življenja. Koliko se mu je to posrečilo, o tem mi ne moremo soditi, vendar se nam zdi, da tega ni storil na podlagi lastnega opazovanja, temveč na podlagi tega, ker je o Rusih čital, a taka informacija je malo zanesljiva.

Igrali so Fedoro, ako prezremo malenkosti, prav dobro, in to je gotovo lep napredek našega gledališča, kajti francoska drama zahteva več igravske spretnosti nego kateregakoli drugega naroda dramatiški proizvodi. Gospa Borštnikovo, ki je igrala, kakor smo že povedali, naslovno ulogo, je odlikovalo občinstvo z burno pohvalo in to po vsi pravici. Nam ugaja ta umetnica zlasti v momentih ekstaze, v hipih, ko treba dati duška prekipevajočim čustvom, bodisi žalostnim, bodisi veselim. Sicer pa govori gospa Borštnikova za naš okus ne-

koliko prehlavno in izpreminja nam tudi nekoliko premalo glas; to izvira pač tudi odtod, da si prizadeva, da bi ostala vedno naravna v igri kakor v govoru, kar je samo na sebi gotovo hvalno. — O gospodu Inemannu se nam je zdelo, da se mu uloga Ipanova ni posebno prilagajala, a navzlic temu jo je obladal. Najbrž ga je pri igri motila tudi nekoliko skrb za režijo; kajti dostojno uprizoriti na našem odru tako igro, ni majhna stvar. — Tudi drugim igravcem ne bi imeli kaj očitati, in nas je zadovoljil ta večer zlasti gospod Danilo, ki nas je iznova prepričal, da je mnogo boljši reprezentant nego igravec.

Razen te drame so ponavljali 18. oktobra »Martina Smolo«, dne 1. novembra je bila na vrsti neizogibna Raupachova žaloigra »Mlinar in njegova hči«, a dne 12. novembra so uprizorili prvič v ti sezoni priljubljeno Moserjevo-Schönthanovo veselo igro »Vojna v miru«. Priljubljeno, smo rekli; toda ta hvala ne velja o našem občinstvu, kajti ni pred leti, ni to pot ni napolnilo gledališča, kar je tem bolj obžalovati, ker so jo res dobro igrali, ako izpregledamo nedostatek, da bi bili lahko igrali semtertja še nekoliko živahneje. Nas je posebno veselilo to, da nam naši igravci ta večer niso podali povsem šablonskega, kar se v igrah te vrste le prevečkrat dogaja, da smo temveč v posameznih ulogah zasledili tu in tam marsikatero izvirno potezico.

Imed dam je imela glavno ulogo g. Polakova, v kateri ji je bila dana prilika, da je dokazala, da njena umetnost ne obstoji samo v zunanji spretnosti, da zna temveč, če treba, poseči tudi nekoliko dalje ter ubrati pravi glas tudi za to, kar se v srcu godi. Tudi druge dame so jako dobro igrale. Izvrsten je bil g. Inemann kot pl. Reif-Reiflingen. Takisto so bili gospodje Housa, Prejac, Verovšek, Lovšin, Danilo in Deyl na svojem mestu. — Izvrsten in vsestranski igravec postane sčasoma gosp. Housa, ako bo tako priden, kakor je bil do sedaj. Seveda bo moral paziti, da ga pohvala, katero žanje, ne zapelje v pretiravanje. — Gospod Prejac nam je zmeraj dobro došel, če le zna svojo ulogo, in ta večer jo je znal. — Gospod Verovšek, katerega letos še nismo omenili, lepo napreduje. —

Tudi jako lepih opernih predstav je bilo v omenjeni dobi pet. Dne 23. oktobra so ponavljali Parmovi skladbi »Staro pesem« in »Ksenijo«, dne 27. in 29. oktobra pa so peli po daljšem premoru zopet »Martho«, romantično-komično opero v 4 dejanjih, ki jo je spisal W. Friedrich, a uglasbil Fr. pl. Flotow. Zakaj se imenuje ta opera romantična, nam ni prav umevno. Da se je zljubilo tako visokima damama, kakršni sta lady Harriet Durham in njena zaupnica Nancy, da sta se »udinjali« iz same razposajenosti za dekli, ni samo na sebi čisto nič romantično neverjetnega, in je bilo zlasti v tistih časih, v katerih se dejanje te opere vrši, povsem možno; kajti nekdanj je imela visoka gospoda drugačno zabavo, nego jo ima dandanes, in tudi drugačne nazore o tem, kaj se spodobi in kaj ne. Sicer pa nahajamo baš v »Marthi« nekoliko s prav pristno realistikou risanih prizorov.

Da »Martha« do našega občinstva nima privlačne sile, nam je bila in nam je še bolj zagonetka zdaj, ko so jo peli tako izvrstno. »Martha« ima vse one lastnosti, ki jih mora imeti kako operno delo, da se priljubi širšim krogom: dejanje je zanimivo in zabavno, godba lahka, prijetna, graciozna, prav kakor Auberjeva, čigar vpliv na Flotova se ne da tajiti, in katerega čuti pač vsakdo sam, ki je slišal kdaj Auberjevega »Fra Diavolo«. —

Dne 4. novembra so peli še enkrat »Aido«, dne 14. novembra pa prvič v ti sezoni »Halko« . . .

Letos imamo nekoliko novih opernih moči, s katerimi smo lahko zadovoljni. Gospodična Stropnická, nova primadona, je elegantna ličnost z naravnim, neprisiljenim vedenjem. Njen glas ima prijetno mehko in je zlasti v srednjih legah zvonek. — Altistka, gospodična Radkiewicz, se odlikuje po živahni igri in ima obsežen alt, ki je posebno v nižini polnodoneč in vprav mogočen. — Gospodična St'astná, druga sopranistka, je drobčna, a brhka in ljubka prikazen, ki ima več glasu, nego bi ji ga prisvajali na prvi pogled.

Dne 8. in 10. novembra pa so peli prvič na našem odru »Klarico na vojaških vajah«, opereto v štirih dejanjih, francoski spisala Raymond in Mars, uglašil Roger, poslovenil Ivan Cankar. — Se li nazivlje to delce tudi v izvirniku opereta, ne vemo, a toliko vemo, da tega nazivka ne zasluži; kajti »Klarica« ni nič drugega nego navadna, s precej robotimi sredstvi delujoča gluma, prepletena s pevskimi točkami. Mi nismo mogli niti v dejanju, niti v glasbi te »operete« zaslediti kaj pristno francoskega svojstva. Samo način, kako »zafrcavata« pisatelja vojaštvo, je menda francoski.

Estetiške vrednosti je »Klarica« približno iste kakor »Opernball«, za katerega je delalo podjetništvo nemškega gledališča toliko reklame; toda v moralnem oziru »Klarica« ne seže nikjer tako nizko kakor »Operni ples«. Z estetiškega stališča bi se torej čisto nič ne jezili, da je pustilo naše občinstvo »Klarico« na cedilu, ako ne bi bil skoro v istem času tako zelo vlekel v nemško gledališče »Operni ples« ne samo Nemcev, temveč tudi — Slovencev!

Z.

Hrvatska Matica je razposlala svoj »Izveštaj za upravnno godinu 1897«. Članovi se pozivljejo, da svoje prinose za leto 1898. (3 gld.) plačajo najkasneje do polovice meseca decembra t. l. blagajniku Hrv. Matice. Knjige za leto 1898. se začno razpošiljati okoli novega leta. Članovi dobodo 9 knjig; razen teh izda Matica še troje knjig v svoji zalogi, med njimi 3. zvezek Narodnih pesni (1. del muhamedovskih junaških pesmi).

R. P.

Pjesme Mihovila Nikolića. Zagreb 1898. Tisak dioničke tiskare. V osmerki. 61. strani. Cena 60 kr. — Vladimir Jelovšek. Simfonije. MDCCCLXXXVIII. Ne prodaje se. — V 4°.

Uredništvo je dobilo na oceno dve zbirki mladih pesnikov. Poedinim pesnim pridejane date svedočijo, da sta oba pesnika začela pesniti leta 1894. Za početnika sta zbirki zadosti skromni po številu; saj navadno mladi pesniki stresajo stihe iz rokavov. Očitno je, da sta zbrala vsaki samo cvet svojih pesniških izdelkov, čeprav se vidi, da se jima je mudilo ponuditi svetu celokupne plodove triletnega pesnikovanja.

»Pjesme« Mihovila Nikolića se predstavljajo v lepi elegantni vnanji obliki; format knjige, papir in tisk, kakor tudi pesniška oblika so preprosto otmeni. Pesniku so vzor francoski klasiki in romantiki, kar svedočijo pogostni francoski citati, naslovi in prevodi iz pesnikov francoskih. Knjiga je posvečena »Sanjarskoj njezinoj mladosti«. Čigavi mladosti? Brezdvomno onega ženskega bitja, katero je njegovo srce izgubilo in za katero izgubo bridko plače skoro v vseh pesmih. Je li to ona Slovenka, kateri poje na 11. strani, ali gospica Lj. Š.? Kdo bi to uganil? Življenje mu daje samo »boli in solze«. Ali te prenaša z mirno,

topo resignacijo. Nikjer ni besede niti misli, ob katero bi se mogel spotekniti dobro vzgojen človek. Ali nikjer tudi ne srečaš nove misli. Pesniku je geslo: »aimer, prier, chanter: voilà toute ma vie . . .«

Vse drugače se nam predstavlja Vladimir Jelovšek v svojih »Simfonijah«. Že vnanja oblika ti bode v oči: format — četvorka, papir — višnjevkast pa muzikalni naslov »Simfonije« z dolgo rimsko letnico in opazko: »Ne prodaje se«. Strani niso paginovane. Pred pesmimi je opazka: »U tiskari Dragotina Benka u Petrinji mjeseca rujna 1898 tiskano u 333 egzemplara. Prvih 9 egzemplara ima sliku autorovu.« Našemu uredništvu poklonjeni eksemplar nosi številko 152. — Število izvodov je brez dvojbe pomenljivo. Tudi trikrat troje prvih eksemplarov s sliko pesnikovo je nekaj tajinstvenega. Dalje lapidarna posveta: »Zofki«. Vsebina pa je tale: »Ex« in »In«. Tu vidimo jasno, da sta našla pota na hrvaški Parnas simbolizem in okultizem modernih pesnikov. Težko je odkriti misli, ki so tako tajno izražene. Ako se ne varamo, je hotel pesnik v oddelku »Ex« priobčiti one pesmi, kakršnih ne bode več pel, v »In« pa novo smer svoje poezije. Omenjena vnanja oblika je po naših mislih vsiljiva, ekstravagantna.

Kaj pa vsebina? V »Uskrsu« toži pesnik, da je ljudstvo nezvesto postalo svojemu osvoboditelju, vendar izreka nadejo, da bode njegov hrvaški rod v bodočnosti srečen. — V »Memento« proslavlja vojnega begunca, ki se noče boriti proti svojim bratom, a pogine od krogle, iz bratovske puške izstreljene. — V »Fin-Commencement« se grozi palačam gosposkim, ko bodo gladniki se jim osvetili za stare krivde. — V »Stari bajki« opisuje bedo siromakov, dočim birokrati pri vinu slavijo blagovitost naroda. — V »Prvem snijegu« opisuje žensko nezvestobo otmenih in siromašnih krogov. — V »Stari pjesmi« kaže brezuspešnost človeških naporov; preden se povzpne človek do svojega ideala, ga strmoglavi demon v nič. — V »Tamjanu« priča o propadu čiste duše, katero so peklenški demoni spalili na žrtveniku, kjer je gorel tamjan (kadilo), ki je naposled omamil čisto dušo, tako da je poginila na veselje demonov . . .

V prvem delu se je držal pesnik dosedanjih pesniških oblik in slika (rime), v drugem delu se je otrešel teh starokopitnih spon; kakor titan se dviga v pesniškem zanosu v stihih brez mere, brez slika, a včasih se plazi po umazanih tleh vsakdanjih prozajskih fraz in izrazov, preklinja okove, ki ga vežejo na zemljo, in svojo nemoč, zavrača nasprotnike, ki so sami razuzdanci, ki gazijo v moralnem blatu, pa tudi on sam priznava svoj cinizem, svoje sestanke v breznicah, svoje pohotne napade, in v teh opisih ni kar nič izbiren z besedami. Tu je najti vsega nekaj: socializma, verizma, naturalizma in tudi pornografije — vse v bombastno donečih, nejasnih besedah, iz katerih jasno odseva samo težnja pisčeva za originalnostjo . . .

Mi prvemu in drugemu pesniku ne odrekamo talenta, temveč jima priznavamo lep zaklad pesniške zmožnosti, ali pota, po katerih sta udarila, nam ne ugajajo. Simpatični Nikolić naj se povzdigne iz prošlosti v sedanjost, Jelovšek pa naj uzda svojega pesniškega šarča, da ne zaide zopet v trnje in kaluže.

R. P.

Molba. Rieči Slave Šojata. Uglasbio Karlo Pienta. Iz naklonosti posvečeno Karlovčankam. Čist prihod namenjen je za spomenik Rade Lopašića u Karlovcu. Cijena 50 novč. Komisionalna naklada knjižare dioničke tiskare v Zagrebu. — To ljubko

pesem je zložil za eno grlo s spremljevanjem klavirja v Ljubljani živeči skladatelj, ter jo priporočamo tudi zaradi svrhe, kateri je namenjen čisti prihod.

R. P.

Pogovor Besnome Rolandu sa kritičkim pogledima na tehniku srpskoga stiha. Napisao dr. Dragiša Stanojević. Beograd. Štampano u državnoj štampariji kraljevine Srbije. 1898. m. 8°. 103. str.

Ta knjižica je prišla našemu uredništvu, in mi bi jo bili po časnikarski dolžnosti objavili brez nadaljnjih razmatranj, ako nas ne bi na to spodbujala deloma vsebina knjižice, ki obsega nekatere stvari, ki utegnejo zanimati tudi Slovence, deloma pa prilika, da izpregovorimo nekoliko besed o društvu, s čigar izdaji je imenovana knjižica v zvezi.

Srbi imajo v Novem Sadu svojo Matico, toda ona je povsem drugače zasnovana negoli Matica Slovenska ali Hrvatska. Njeni članovi so doživotni, in torej ni čudo, da mogo prilično visoko vstopnino plačati samo imovitejši rodoljubi in tako postati deležni publikacij Matičinih. Veliki uspeh Matice Hrvatske je pobudil rodoljube srbske v kraljevini, da osnujejo slično društvo v slične svrhe, in tako se je ustanovila l. 1892. »Srpska književna zadruga«. Vsako leto izdaje svoje »kolo knjig«. Da se slovenski čitatelji, katere bi zanimalo zvedeti, kake knjige izdaje zadruga, seznanijo z njimi, naj navedem tu naslove: Prvo kolo (1892): Život i priključenija D. Obradovića. I. 2. S mora i sa suva. (Potopisne) črtice dra. M. Jovanovića. 3. Davorije J. S. Popovića (poezija). 4. Bakonja Fra-Brne. (Povest). Napisal S. Matavulj. 5. Dramatski spisi K. Trifkovića I. 6. Istinska služba, napisal J. N. Potapenko, prevedel M. Gj. Milčević. 7. Istorija srpskoga naroda, napisala Lj. Kovačević in Lj. Jovanović I. — Drugo kolo: Život i priključenija D. Obradovića. II. — Memoari prote Mateja Nenadovića. — Dva idola. Napisal B. Atanacković. — Kameno doba. Napisal J. Žujović (znanstveno delo). — Prve žrtve. Pripovedka iz srbske prošlosti, napisal A. Gavrilović. — »Iz prirode«. Manjši spisi znanega prirodopisca dra. Jos. Pančića. — »S francuskog Parnasa«. Prevodi francoskih pesnikov od Vlad. J. Jovanovića. — Tretje kolo (1894): Antologija dubrovačke lirike. — »Tamo amo po istoku«. Potopisne črte dra. M. Jovanovića. I. »Pesme« Jovana Ilića. — Dramatski spisi K. Trifkovića II. — »Vodenica na Flosi«. Angleški roman Gjorgja Eliota. Prevedel A. Nikolić. I. in II. — Istorija srpskoga naroda. II. — Četrto kolo (1895): Basne D. Obradovića. — Druga pevanija Zmaja Jove Jovanovića. I. — Niz starijih pripovedaka. — Tamo amo po istoku. II. »Bijesni Rolando«. Spisal L. Ariosto, prepeval dr. Stanojević. I. — »Tartif« in »Tvrđica« (»L' avare«), komediji od Molièra, prevedla J. Gjorgjević in dr. Vl. Gjorgjević. »Iz nauke o svetlosti«, napisal Gj. M. Stanojević. — Peto kolo (1896): Basne Obradovića II. — Druga pevanja Zmajove Jovanovića II. — »Slike iz srpskoga života«, napisal Gj. M. Stanojević. — »Todor od Stalaca«, tragedija od Miloša Cvetića. — »Bijesni Rolando« II. — »Devajtis«, roman od M. Rodziewiczove, prevedel iz poljskega Nikola Manoilović Rajko. — »Knjiga o zdravlju«, srbsko izdanje priredil dr. Milan Jovanović-Batut. — Šesto kolo (1897): »Žitije Gerasima Zelića«. — »Bosančice«. Pripovedke Mite Živkovića. — »Gorski car«. Roman Fr. Rankovića. — »Bijesni Rolando«. III. in IV. — »Karlo XII. od Voltaire-a. Prevedel St. Novaković. — »Podzemne vode« od dra. Sv. Radovanovića. — »Zavjet«. Drama Sime Matavulja.

Kakor vidijo čitatelji sami, neguje Zadruga ne samo beletristiko in to vse vrste njene, nego ponatiskuje tudi stare znamenite knjige, katere se že težko

dobe; ponuja prevode znamenitih klasičnih del različnih literatur in modernih romanov, ne zanemarija pa niti popularnega znanstva in praktičnih potreb vsakdanjega življenja, kar svedoči »Knjiga o zdravlju«. — Morebiti ne bi bilo napačno, ako bi tudi »Matica Slovenska« usvojila in postavila v svoj program izdavanje znamenitih pesniških in znanstvenih del tujih slovstev. Tudi izdavanje praktičnih knjig, potrebnih v vsakdanjem življenju, ne bi bilo napačno. Seveda nam poreče kdo: saj tuje stvari, posebno nemške, lahko vsakdo v izvirnikih čita in jih dobi ceneje nego v slovenskem prevodu. Ta izgovor je ničev. Pri nas je le navada, da kateri morebiti sam na sebi pametni izrek tiramo do skrajnosti. Tako je beseda Stritarjeva, da le izvirni spisi bogate književnost, zamorila prevajanje iz tujih literatur. Škoda je očitna. Ne samo, da mnogi izobrazenci, posebno mladina, slovenske knjige rajše in lažje čitajo nego nemške, treba tudi udomačiti napredne moderne umotvore in z njimi vred napredne ideje v naše otročje slovstvo. Največja škoda pa je ta, da s to našo nebriznostjo napram svetovnim slovstvom silimo izobrazence, da se pogreznijo v čitanje nemških knjig in zanemarijajo slovenske. Saj treba vendar priznati, da je dober prevod priznane knjige večje koristi, nego slab izvirnik . . .

Zadruga je brojila do zdaj povprečno 6500 članov in kupcev. Izdala je knjige, ki bi izdane v knjigarnicah stale nad 870.000 dinarjev (frankov), zadruga pa je potrošila nekaj nad 300.000 dinarjev, a tu gre odračunati glavnico 48.000 dinarjev, katero je prihranila v prvih šestih letih, in književno zalogo v vrednosti 70.000 dinarjev. Poslednja postavka je, kakor to vemo iz slanih postavk pri »Slovenski Matici«, večinoma imaginarna, saj sta uvideli Slovenska in Hrvatska Matica, da ne gre tiskati dosti več izvodov, nego je članov društva, ker knjige kupujejo večinoma tisti ljudje, ki so tudi člani takih književnih društev. Zadruga je imela dohodkov l. 1892. 44.360 dinarjev, l. 1893. 39.030, l. 1894. 40.338, l. 1895. 49.268 in l. 1896. 57.939 dinarjev. Zadruga izda vsako leto sedem do osem knjig z več nego sto tiskanimi polami; za njene članove je njih cena na leto 4 dinarje, za nečlanove stoje knjige 7 dinarjev.

Kakor to drugače biti ne more, so se pojavili poleg pohvalnih ocenjevalcev tudi ostri kritiki. Enemu ni bila sestava odbora všeč, drugemu knjige, tretjemu to in četrtemu ono. Tudi proti prevodu Ariostovega »Besnega Rolanda« se je vzdignil imeniten kritik, sam Marko Car, ki je kot Dalmatincev in znanec italijanskega in srbskega jezika in kot ugleden pisatelj obsodil Stanojevičev prevod. Mi se ne bomo bavili z vprašanjem, ali je bil srbskemu občinstvu potreben prevod Ariostov; o tem so mnjenja različna. A tudi ostale očitke je prevodivec po našem mnenju v gori imenovani knjižici dosti srečno zavrnil. V knjižici govori najprej o pesniku Ludoviku Ariostu, katerega Italijani imenujejo »divino« (božanstvenega). V tem životopisnem načrtu pa se je pisatelj ene iznebil, ki je vredna, da se postavi na smeh; pravi namreč, da Schiller, Goethe in Victor Hugo (čudo, da ni pritegnil še Shakespearja) niso »divini«, ker se niso »obesmrtili« jednim glavnim delom svojim, u koje bi bio sasut sav njihov genije; »divino« da je Petrović Njegoš, pesnik »Gorskega vijenca«. Čast in poštenje Petroviću Njegošu in njegovemu »Gorskemu vencu«. Ali v svetski literaturi sta i on i Ariosto, skupaj nekaj komolcev nižja od Goetheja, čigar »Faust« sam brez ostalih nesmrtnih del mu zagotavlja večno slavo. Italijani imenujejo v svoji zanesenosti tudi druge mojstre tretjega in četrtega reda »divini«, kamoli ne bi Ariosta. Klanjamo se Ariostu, toda še veliko bolj Schillerju in Goetheju in

tudi Viktorju Hugou. — Govoreč o idealu, pravi: »U indiskom fakiru, u glupom turskom nizamu,¹⁾ koji se svaki dan klanja Bogu i Proroku, koji se svaki dan seča svoga tvorca i opija duhovnim zanosom, više ima ideala i duhovnega života, nego u prosvetljenom čivti kapitalističkoga društva, kome je sav ideal: trbuh i kesa«. Zakaj pa je nizam turški glup? Ako bi bil dejal »besni derviš«, bi imela pri-spodoba kaj smisla, ali zakaj bi bil nizam glup, tega ne umem; vsaj ne zato, ker se vsaki dan klanja Bogu in Proroku? — Ako misli g. Dragiša Stanojević resno, da je avstrijska vlada (saj to je menda ona carevina, o kateri govori na str. 6. in 7.) s širjenjem novega pravopisa Vukovega hotela podkopati pravoslavlje, potem ima mnogo naivnosti in bujno fantazijo. Baš pravoslavni Srbi v kneževini so se najbolj bali porepljenja, in kdor nasprotno trdi, postavlja istino na glavo.

Sicer pa nas ne zanimajo njegove opombe o spevu in prepevu Ariostovem, temveč druge pripomnje v njegovem pogovoru, ki so včasih prav originalne.

Na strani 21. trdi kar naravnost, da diftongov ni, češ, da se oba dif-tonška vokala sicer »sliveno« (zlito), a vendar dvozložno izgovarjata, in da je pogrešno računati dva vokala kot en zlog. To nasilno trpanje dveh vokalov v en zlog kvari ritem, in teh pogreškov da sta polna nemški in italijanski jezik... Nasproti temu si usojamo opomniti, da so diftongi popolnoma utemeljeni v glasoslovju, a govoriti o »slivenom ali ipak dvosložnom izgovarjanju daju vokala« je prazno cepidlačenje. Druga stvar je, da diftongi nikakor ne povišujejo jeziku lepote, in da torej nikakor ni odobravati onega stihotvorstva, ki dopušča »zev« med dvema besedama, od katerih se ena končuje z vokalom, druga začenja z vokalom.²⁾

Tudi v ti trditvi se strinjamo s pisateljem, da bi se morali naši pesniki ogibati takega besedosledja, da se prejšnja beseda končuje na več konsonantov in druga začenja z več konsonanti n. pr. »čist zvon«, »radost, slava«; take besede, kakor sta »čist« in »radost«, naj pridejo pred besede, ki se začenjajo z vokalom ali vsaj s takim soglasnikom, pred katerim jih je lahko izgovarjati.

Srbski jezik je jako ritmiški, ker ima mnogo naglasov; zato ni težko delati stihov. Stari klasični jeziki so imeli malo ritma; kdor je torej besede znal razvrščati v primeren ritem, ta je bil pesnik. Pri Srbih (in tudi Slovencih) ima jezik dosti ritma, zato ni težko delati stihov; ker pa vsakdanja stvar nima cenc, zato je treba srbskim stihom »slika« (t. j. »rime«). V tem obziru pa so srbski pesniki »razmaženi« (razvajeni) na veliko škodo srbskega stiha in srbskega jezika, ki ga mrcvarijo. Krivi sta temu nemarnost vobče, posebno pa kritika, ki se ne dotika teh stvari, ker je v Srbih navada, da se mojstrski vzajemno klevetajo, ali pa vzajemno slavijo... Tout comme chez nous! Tudi mi Slovenci imamo malo nepristrastne, objektivne, strokovnjaške kritike. Zatorej se posebno mlajši pesniki posmehujejo »formalistom«, in vendar je pesniška oblika bistveni del vsake umotvorine. G. Stanojević je svojih 39.000 tisoč stihov z malimi izjemami po svojih strogih zakonih rimanja dovršil.

¹⁾ Ta beseda pomenja »vojaštvo«; menda je hotel reči »insanu«=ljudstvu.

²⁾ O tem je glede slovenske poezije pravo zadel Škrabec, priporočujoč našim pesnikom sinicezo mesto hiata, a dosedaj so bile njegove besede glas vpijočega v puščavi; se pač vidi, da naši pesniki zlagajo pri pisalni mizi svoje verze, ki so zategadelj preračunjeni bolj za oči nego za ušesa... Ured.

Ti zakoni so: 1.) Akcenti se morajo slikovati n. pr. tráv a + gláva. Pogrešen in kakofonski pa je slik: tráv a + sláv a. 2.) Glasovi pred akcentom ni treba, da bi se slikovali, n. pr. junáka + seljáka je pravilen slik. 5.) Od akcenta do kraja besede se morajo vsi glasovi, torej vokali, konsonantje, akcenti in ne-naglašeni zlogi slikovati, n. pr. rôd + hòd, pròlijevá + odòlijevá. Sicer pripušča g. Stanojevič nekoliko izjem, vendar pa so zakoni slikovanja, ki jih on postavlja, jako strogi, in slovenskim pesnikom se jih ni gotovo treba strogo držati; vsekakor pa se pesniki marsikaj iz njih lahko nauče v korist slovenskega stihotvorstva. G. Stanojevič sicer priznava, da se je sam nekolikokrat zagrešil zoper te zakone, in sicer pravi on, da »hotimice«, češ, da mu bodo slabi sliki svedoki, da so obenem tudi grdi. Tega mu pač ne verjamemo. V primeri z ogromnim številom pravih slikov je nepravilnih tako malo, da mu vsakdo rad pregleda nekoliko slabih slikov, katere je upotrebil za silo.

Prav dobro zavrača (str. 39. i. d.) Stanojevič tudi one pesnike, ki mislijo, da je, »licentia poetica«, kadar delajo jeziku in akcentom silo, daljšajo in krajšajo besede, menjajo vokale, kujejo nove besede, ki ne odgovarjajo zakonom jezikoslovskega itd. ter završava to poglavje z besedami: »Latini niso rekli: »poetis omnia licent«, ampak: »stultis poetis omnia licent« . . .

Ker je oblika glavna stvar v poeziji, zato ne veljajo nič pesniški prevodi od besede do besede. V takih prevodih mora mnoge sile pretrpeti ali oblika ali pa jezik, ki ima večinoma vse druge zakone, nego tisti, iz katerega se prevaja. Ker pa je torej mogoče samo eno stvar doseči, bodisi obliko ali pa dobesedni smisel, in ker je v poeziji oblika pretežnejša od samih besed, zatorej naj prevodivci obračajo glavno pozornost na obliko, vsebino pa naj svobodno s svojimi besedami prepevajo. Celo v prozi bi bilo koristno se držati tega pravila. (str. 52.)

Na naslednjih straneh razvija pisatelj svoje misli o srbskem in ruskem jeziku, ki so vredne, da jih tu v kratkem navedemo. Nemci se rogajo Slovanom, da nimajo skupnega jezika; kar še ni, pa bo, meni pisatelj. Slovanski narodi morajo v svojem interesu sprejeti ruščino kot občešlovansko občilo. Razlogi, zakaj baš ruski jezik, so se že tolikokrat naglaševali, da jih ni treba ponavljati; samo z ruskim jezikom Slovani lahko odbijejo nemški »Drang nach Osten«, samo velik, mogočen in razširjen jezik more dati razdrobljenim Slovanom orožje, s katerim se morejo ubraniti številno in kulturno pretežnejšim narodom. Tudi Srbom — tako pravi pisatelj — niso Madžari in njih nasilstvo nevarni nego oddaljeni Nemci, ako bodo Srbi kulturo dobivali naravnost od Nemcev. — Ta misel je jako zdrava, toda mi dvomimo, da bi se kmalu uresničila. Baš Srbi in Bolgari, ki so samostojni, bi mogli v tem obziru drugim Slovanom z dobrim zgledom prednjačiti, a v najnovejšem »nastavnem planu« (naučnem načrtu) za srednje šole kraljevine Srbske je nemški jezik obligatni predmet, francoski relativno obligatni, o ruskem pa ni spomina ni . . . Čeprav pa bi Slovani sprejeli ruščino kot občešlovansko občilo, zato vendar ne bi pustili svojih lastnih narečij — meni Stanojevič — nego bi si pri vsem tem ohranili svojo individualnost, a se okoristili z jezikom mogočnega ruskega naroda, čigar slavno bodočnost in silo v Evropi in Aziji slika pisatelj z bujno fantazijo; Srb bi potem s svetovnim ruskim jezikom lahko potoval od Alp do Vladivostoka . . .

Huda rana na našem narodnem telesu — uči dalje Stanojevič — je tuja odgoja, katero uživajo ne samo deca višjih stanov nego tudi srednjega in v ne-

katerih pokrajinah celo kmetijskega stanu. Zato so imenitne besede pisateljeve, ki zahteva, da bi se Srbi (pri nas velja isto še mnogo bolj) morali med seboj posluževati edino le domačega jezika; tujega jezika pa bi se morali učiti le toliko, da bi se mogli koristiti z literaturo (posebno z znanstveno) velikih kulturnih narodov, in kolikor je v nujnem prometu s tujci potrebno; in če bi se morali izobraziti v svojem jeziku; ker le taka vzgoja rodi edinstvene, izrazite značaje . . . Vse zgolj istina!

Političnih nazorov Stanojevičevih ne bomo razmatrali, ker se v mnogočem z njimi ne moremo nikakor zlagati, posebno ker se pisatelj ni mogel zdržati, da ne bi vsiljeval pravoslavja in političnega srbstva ostalim Slovanom na jugu. Pač pa se strinjamo s pisateljem v tem, da bi se morali vsi Južni Slovani poprijeti štokavščine kot književnega jezika in sicer resavskega narečja, ne hercegoveškega; s tem narečjem bi se laglje sprijaznili Slovenci in Bolgari, ker je glasovno bližje imenovanima plemenoma nego južna ijekavščina, ki je po mnenju pisatelja tudi Srbom samo v vezanem govoru pripravnejša, ne pa v prozi . . . Pri ti priliki pisatelj z velikim zanosom govori o srbskem narodu, srbskem jeziku in srbski narodni književnosti: Ta narod da je sicer nepismen, a njegovo narodno slovstvo je polno globoke filozofije in misli o človeštvu, društvu, državi, o nebeškem in zemeljskem carstvu, dočim je vsebina nemških narodnih pesmi podla (prim. »četverovrstičnice«!). Srbom da ni treba književnega jezika, da se med seboj razumejo, kakor Nemcem, ki se morajo v šolah učiti jezika, katerega nihče v narodu ne govori, zato da se med seboj razumejo; ker s svojo narodno govorico se Nemci v Švici in v Pomorju ne bi bolje razumeli nego Francozje in Tatarji; pač pa Slovenec in Bolgar umeta Srba in obratno, ne da bi se bila učila posebnega občila . . . V tem zanosu je zašel Stanojevič pač nekoliko predaleč. Smešno je tudi, kar govori na strani 62., češ, da se v srednji Evropi govori največ francoski, nemški in — srbski. Mi se divimo črnogorski hrabrosti, toda trditev: »Nemačka vojska je prva — posle crnogorske« je vendar izraz prevelike domišljavosti. Tudi beseda o Bismarcku: »Ovaj glupi junker« bi utegnila preje škoditi nego koristiti gospoda Stanojeviča ugledu.

Dosedaj seveda skupni književni jezik za vse južne Slovane — ki ne bi bil samo koristen, nego tudi možen — spada med utopije in sicer največ zaradi različnih političnih okoliščin in tudi zaradi neumnega prepira, kakšno ime naj ima ta jezik. Srbi radi očitajo Hrvatom, da so jim le-ti ukradli jezik. Tudi če bi priznali, da so vsi štokavci Srbi, kar pa ni tako meni nič tebi nič dognana resnica, se ne bi Hrvatom moglo očitati, da so ukradli jezik Srbom, ker ako so sprejeli v knjigo narečje, katero govore pretežno Srbi, zato še niso vzeli jezika, ki je vsem Južnim Slovanom skupen. To očitanje je tako neumno, kakor bi bilo neumno, ako bi kak Saksonec očital Bavarcu, Švicarju ali Prusu, da so mu le-ti ukradli jezik. Ako bi vsi Južni Slovani sprejeli isti knjižni jezik, bi bila samo dva slučaja glede na ime mogoča: ali bi vsako pleme ta skupni knjižni jezik imenovalo s svojim 'plemenskim imenom' »slovenski, hrvaški, srbski, bolgarski«, ali pa bi morali sprejeti skupno ime, in to bi bilo »slovensko,« ne morebiti, kakor da bi Slovenci nametali svoje plemensko ime drugim plemenom, nego zato, ker se je v stari dobi govorica vseh teh plemen imenovala »slovenska«, ne samo naša slovenska, ampak tudi srbska, dubrovniška, hrvaška, slavonska in bosenska . . .

V poslednjih oddelkih se brani pisatelj proti napadom M. Cara in govori o prevodu, o akcentih na slikih, o komentarjih, o imenu »Rolando« in o izdanju samem . . . Na strani 87. trdi pisec, da more kako stvar presojsati in kritikovati samo tisti, ki je sam kaj takega ustvaril, torej črevlje samo črevljar, slike samo slikar, pesmi samo pesnik. Tu se pač moti gospod Stanojević, posebno glede na umetnost. Umetnost ima svoj izvor ne v znanju nego v čustvu. Znanja in tehniške spretnosti nima vsakdo, čustvo pa ima vsakdo. Ako si kdo estetiški t. j. čustveni okus ugladi, takisto lahko sodi kakor kak strokovnjak sam, kak vtisk dela kak umotvor na čustvo; torej more soditi o sliki ne samo slikar, nego tudi drug estetiški naobrazen človek, ali je lepa ali ne; slikar povrh tega še lahko pove, ali so barve trajne ali ne. Glasbo lahko sodi tudi neglasbenik, saj inace ne bi nihče mogel govoriti, ali je kompozicija lepa ali ne, ako ne bi bil slučajno sam glasbenik. In kje bi bila celo meja med umetniki? Ali bi mogel manj darovit slikar, glasbenik, pesnik presojsati bolj darovite slikarje, glasbenike in pesnike? Naposled bi človek, ki ni pesnik, sploh ne smel izreči sodbe, ali mu ugajajo pesmi kakega pesnika ali ne, nego bi se moral najprej obrniti do kakega pesnika, ki bi mu potem povedal, ali se ima dotičnemu pesniškemu delu čuditi ali ne, ali ga ima visoko ali nizko ceniti . . .

Omenili smo že pisateljevo teorijo o diftongih. Kot kuriozum naj omenimo še, da imenuje češki *r* mešanico od *r* + *ž*, da trdi, da nima noben narod toliko glasov kakor srbski, da je iz stsl. *rb* postal najprej *je* potem *i* in naposled *i*je, torej: *bělo*, *bjělo*, *bīlo*, *bijelo*. Tu se pač lahko reče, da ne sme vsakdo o vsem soditi; saj filologija je znanstvo, ne umetnost. R. P.

Slovanský přehled. Sborník statí, dopisův a zpráv z života slovanského. Pod tem zaglavjem je začel to jesen češki pisatelj Adolf Černý izdajati mesečnik, katerega ime že označuje njegov program. Pravzaprav bi bili po številnosti najbolj poklicani Rusi, da bi izdajali takšno vseslovansko kulturno revijo. Toda dosedaj se je pokazalo, da tam, žal, niso ugodna tla za takšna časniška podjetja. Razlogi so različni in izobraženim čitateljem ne neznani . . . Zato pa z veseljem pozdravljamo novi »Slovanský přehled« bratov Čehov, saj so baš oni že od nekdaj najglasneje poudarjali prosvetno vzajemnost slovansko v poeziji, v knjigi in v žurnalistiki. Rajni Edvard Jelinek je nekaj let izdal svoj »Slovanský sborník«. Ta list je bil prenehal, a zopet se je javila potreba lista s podobno namero in nalogo. »Spoznavajmo se!« — po tem zlatem geslu se hoče nova revija ozirati na vsa slovanska plemena z enakim zanimanjem, premotrovati hoče vse sočasno življenje slovansko, kakršno stopa na dan v literaturi, v znanosti, v umetnosti, v politiki, v strujah socialnega gibanja, v najnovejših svetovnih vprašanjih itd. . . . Za svoje resno delo si je izbralo uredništvo dve zvezdi-vodnici: ljubezen in resnica. Samo resnični, objektivni dopisi, temeljito preštudirane in dobro premišljene razprave morejo koristiti listu in stvari sami. Dosedaj sta izšla dva zvezka, v katerih čitamo med drugimi zanimivimi članki tudi več dopisov o Slovencih. O naši literaturi (o našem časnikarstvu) piše naš češki prijatelj g. Lego. List se naroča v Pragi pri založniku Šimačku. Celoletna cena 3 gld. 20 kr. A. Aškerc.

Jakov Petrovič Polonskij, znamenit ruski pesnik, eden izmed epigonov Puškinovih, je umrl dne 30. oktobra v Petrogradu. Rojen l. 1820. je bil vrstnik Majkova, Feta in Bjelinskega. A. A.

Ob ispitanih voobšče, prevodnih že (pa) v osobnosti. N. Solčavskago. Otdelnyj ottisk iz »Filologičeskijh zapisok.« Voronež. 1898. — To brošuro je izdal in doposlal naš slovenski rojak Solčavski (Štitar), profesor na ženski gimnaziji v Kalugi. V nji razpravlja o izpiti na ruskih gimnazijah; dokazuje, da so te izkušnje nepotrebne, ter da jih v takšni obliki, kakor so se vršile dosihdob, ne more odobravati nobeden pameten pedagog. Pisatelj govori obširno in prosto-dušno o preobloženosti učeče se mladine ter priporoča na koncu, da bi se ruske srednje šole kolikor toliko — mutatis matandis — reformovale po sistemu avstrijskih srednjih šol...

A. Askerc.

Evropske knjižnice. V naših časnikih se je to poletje povodom razgovorov o bodočem ljubljanskem vseučilišču razpravljalo tudi vprašanje o tukajšnjih knjižnicah, o številu knjig i. t. d. Naj priobčim tu statistiko o največjih evropskih bibliotekah, kakor jo je prinesla pred kratkim praška revija »Naše Dobe«. Po ti statistiki šteje:

Britisch Museum v Londonu 1,800.000 tiskanih knjig, 100.000 glasbenih del, 50.000 rokopisov in 45.000 listov. — Bibliothèque nationale v Parizu 1,934.154 del, 2,600.000 zvezkov, 250.000 map, 100.000 manuskriptov, 250.000 slik. — Publičnaja biblioteka v Petrogradu 1,155.000 zvezkov, 19.000 map, 80.000 slik in fotografij, 26.000 rokopisov, 42.000 avtografov, 4800 listov. — Rumjancevski muzej v Moskvi 700.000 tiskanih knjig, 2300 cerkvenih del, 6000 slovanskih in 850 tujih rokopisov, avtografov pa 4500. — Kraljevska knjižnica v Berlinu 980.000 zvezkov in 30.000 rokopisov. — Dvorna knjižnica dunajska 515,505 zvezkov, 23.000 rokopisov in 3000 map. — Vseučiliška biblioteka dunajska 373.982 zvezkov ter 536 rokopisov. — Univerzitetna knjižnica v Moskvi 146.284 zvezkov. — Vseučiliška knjižnica v Pragi 284.979 zvezkov in 3857 rokopisov. — Muzejska knjižnica kraljestva češkega v Pragi 196.500 zvezkov in 4427 rokopisov. — Vseučiliška knjižnica v Berlinu 150.000 knjig.

A. Askerc.

Listnica uredništva. Razni nujni posli so nas zadržavali, da posameznim pesnikom-začetnikom že dolgo nismo odgovarjali na tem mestu. Kar je godnega in dobrega, pride itak polagoma v list... Ostale že pripoznane pesnike pa prosimo, naj nam oprostite, ako z ozirom na omejeni prostor našega mesečnika dozda ni moglo še vse, kar so nam že zdavnaj poslali, priti na vrsto!.... Vse čislane pošiljatelje pozivjam pa prosimo, naj odsihdob ne pišejo vsakega verza začetka z veliko črko, nego naj delajo velike začetnice na početku verzov le takrat, kadar to zahteva logična interpunkcija ali sintaksa. Tako pišejo pesmi že zdavnaj na pr. Čehi in večina drugih narodov. Ta način pisanja je edino naraven, pameten in — moderen...

